

راهبردهایی برای کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

(۹۴-۱۳۹۰ هـ ش)

دکتر جعفر مهراذ

استاد دانشگاه شیراز

و سرپرست کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

دکتر محمد حسن زاده

استادیار دانشگاه تربیت مدرس

و عضو کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

تابستان ۱۳۹۰

مهراد، جعفر، ۱۳۲۵-

راهنماهایی برای کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی (۹۴-

۱۳۹۰ هـ.ش) / جعفر مهراد، محمد حسن‌زاده. - شیراز: تخت جمشید: مرکز

منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، ۱۳۹۰

۶۶ ص.:: جدول، نمودار. - (انتشارات مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و

فناوری؛ ۴۳) ۰۲۰/۷

کتابنامه: ص. ۶۵-۶۶.

شابک:

۱. کتابداری-آموزش. ۲. اطلاع‌رسانی - آموزش. ۳. کتابداری- برنامه‌های

درسی. ۴. کتابداری- برنامه‌ریزی. ۵. اطلاع‌رسانی- برنامه‌ریزی. الف. حسن‌زاده،

محمد، ب. مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری. ج. عنوان

راهنماهایی برای کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

(۹۴-۱۳۹۰ هـ.ش)

دکتر جعفر مهراد - دکتر محمد حسن‌زاده

صفحه‌آرایی و طرح جلد: کریم فلاح □ لیتوگرافی و چاپ: پردیس و دنیا □ تیراژ: ۱۰۰۰

چاپ اول: ۱۳۹۰ □ حق چاپ محفوظ

ناشر: انتشارات تخت جمشید

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

روابط عمومی: ۰۷۱۱-۶۴۶۸۴۲۱ - فاکس: ۰۷۱۱-۶۴۶۸۳۵۲

صفحه خانگی: www.ricest.ac.ir پست الکترونیک: info@ricest.ac.ir

به نام خدا

نظر به اهمیت نقش اطلاع رسانی در زمینه‌های مختلف علوم و تکنولوژی، به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای محققان و کارشناسان، و ارائه تازه‌ترین اطلاعات علمی و فنی در کوتاه‌ترین زمان، مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری براساس تفاهم‌نامه منعقد شده میان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و فرهنگستان علوم جهان سوم در سال ۱۳۷۰ دایر و لایحه تاسیس آن در سال ۱۳۷۵ از تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان گذشت. این مرکز در چهارچوب ضوابط و مقررات آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران فعالیت می‌نماید.

مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری از طریق توزیع آخرین اطلاعات علمی و فنی و نیز کمک به تامین منابع علمی مورد نیاز دانشگاهها، سازمانها و نهادهای تحقیقاتی و متخصصان داخلی و منطقه‌ای برای ارتقاء سطح علمی جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای منطقه فعالیت می‌نماید.

کتاب «راهبردهایی برای کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی (۹۴-۱۳۹۰ه.ش)» در راستای تحقق اهداف فوق تهیه شده و مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری افتخار دارد که چهل و سومین اثر خود را که حاصل تلاش فکری آقایان دکتر جعفر مهرداد و دکتر محمد حسن‌زاده است به زیور طبع بیاراید و تقدیم جامعه علمی و فنی نماید. امید است اقداماتی از این قبیل موجبات رضایت هرچه بیشتر جامعه علمی و فنی ایران را فراهم آورده و در راستای هدف ما که نشر و اشاعه اطلاعات علمی و فنی است موثر واقع گردد.

دکتر جعفر مهرداد

رئیس مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری

سرپرست پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)

فهرست مندرجات

۱. مقدمه ۱
۲. اهمیت علم و دانش در آموزه های اسلامی ۴
۳. نیات راهبردی حاکم بر فضای تحقیق و توسعه در جمهوری اسلامی ۶
۴. اسناد بالادستی ناظر بر برنامه ریزی تحقیق و توسعه ۷
- ۴-۱. قانون اساسی ۷
- ۴-۲. سند چشم انداز بیست ساله ۷
- ۴-۳. سیاست های کلان نظام ۸
- ۴-۴. سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۱
- ۴-۵. قانون برنامه پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰) ۱۳
- ۴-۶. نقشه جامع علمی کشور ۱۳
- ۴-۷. سیاست های وزارت علوم و فناوری ۱۴
۵. کمیته های برنامه ریزی آموزش عالی ۱۵
۶. کمیته برنامه ریزی کتابداری و اطلاع رسانی ۱۶
- ۶-۱. روش کار ۱۷
- ۶-۱-۱. دوره کارشناسی ۲۰
- ۶-۱-۲. دوره کارشناسی ارشد ۲۱
- ۶-۱-۳. دوره دکتری ۲۴
- ۶-۲. کارنامه عملکرد ۲۴
۷. دورنمایی از آموزش کتابداری و اطلاع رسانی در ایران ۲۶
- ۷-۱. گذشته ۲۶

۲۹ فوق لیسانس کتابداری
۳۰ ۲-۱-۷. کهاد کتابداری
۳۰ ۳-۱-۷. مقطع لیسانس و کاردانی کتابداری
۳۲ ۲-۷. حال
۳۴ ۱-۲-۷. وضعیت اعضای هیات علمی
۳۷ ۲-۲-۷. وضعیت دانشجویان
۴۸ ۸. بایسته های برنامه درسی علوم کتابداری و اطلاع رسانی
۵۰ ۹. محیط خارجی
۵۰ ۱-۹. فرصت ها
۵۲ ۲-۹. تهدیدها
۵۴ ۱۰. محیط داخلی
۵۴ ۱-۱۰. نقاط قوت
۵۶ ۲-۱۰. نقاط ضعف
۵۸ ۱۱. دورنمای رشته
۵۸ ۱۲. رسالت رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی
۵۹ ۱۳. ارزش های کلیدی
۶۰ ۱۴. زمینه های عملکرد
۶۱ ۱۵. اهداف کلی و جزئی
۶۱ ۱-۱۵. اهداف کلی و کیفی
۶۲ ۲-۱۵. اهداف جزئی و کمی
۶۳ ۱۶. راهبردها و سیاست ها
۶۵ منابع و مآخذ

فهرست نمودارها

- نمودار ۱: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک استان ۳۴
- نمودار ۲: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک انواع دانشگاه ها ۳۵
- نمودار ۳: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک نوع گروه آموزشی ۳۶
- نمودار ۴: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک رتبه دانشگاهی ۳۷
- نمودار ۵: توزیع دانشجویان به تفکیک استان ۳۸
- نمودار ۶: توزیع دانشجویان به تفکیک شهر و جنسیت ۳۹
- نمودار ۷: توزیع دانشجویان به تفکیک دانشگاه ۴۰
- نمودار ۸: توزیع دانشجویان به تفکیک زیربخش های آموزش عالی ۴۱
- نمودار ۹: توزیع دانشجویان به تفکیک وزارتخانه ۴۱
- نمودار ۱۰: توزیع دانشجویان به تفکیک نوع دوره ۴۲
- نمودار ۱۱: توزیع دانشجویان به تفکیک نوع حضور ۴۲
- نمودار ۱۲: توزیع دانشجویان به تفکیک مقطع ۴۳
- نمودار ۱۳: توزیع دانشجویان به تفکیک گرایش حوزه ای ۴۴
- نمودار ۱۴: توزیع دانشجویان مقطع دکتری به تفکیک دانشگاه برگزار کننده ۴۵
- نمودار ۱۵: توزیع دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد به تفکیک دانشگاه برگزار کننده ۴۶
- نمودار ۱۶: توزیع دانشجویان مقطع کارشناسی به تفکیک دانشگاه برگزار کننده ۴۷
- نمودار ۱۷: توزیع دانشجویان مقطع کاردانی به تفکیک دانشگاه برگزار کننده ۴۷

فهرست جدول‌ها

جدول ۱: مقایسه بین یادگیری دانشجو محور و تدریس سنتی ۳

جدول ۲: اعضای کنونی (۹۳-۱۳۹۰) کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع رسانی ۱۷

۱. مقدمه

از جمله وظایف اصلی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی، تربیت نیروی متخصص و مورد نیاز جامعه، و آماده کردن آن‌ها برای اشتغال و ارائه خدمات در بخش‌های مختلف جامعه است. در هر جامعه‌ای، دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی مهم‌ترین نهادهایی هستند که برای پیشرفت و توسعه پایدار در اختیار جامعه قرار داشته و نقش‌های متفاوتی را برعهده دارند. تولید علم، گسترش مرزهای دانش، همگانی سازی علم و فناوری، ایجاد ارتباط بین یافته‌های علمی و نیازهای عینی جامعه و شکل‌دهی آینده حرکت علمی از جمله وظایفی هستند که برای عمل به رسالت دانشگاه‌ها مطرح می‌شوند. به طور کلی، اهداف اساسی آموزش عالی عبارت است از:

۱. ارتقای سطح دانش و معرفت و ابداع دانش نوین؛
۲. انتقال دانش یعنی آموزش علوم و فنون در سطح پیشرفته؛
۳. تربیت نیروی انسانی متخصص برای دنیای کار؛
۴. ارائه خدمات علمی و فنی؛
۵. فراهم آوردن امکان آموزش مستمر برای دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها؛
۶. تربیت دانشمندان، پژوهشگران و مدیران برای ابداع، توسعه دانش و فناوری و هماهنگی فعالیت‌ها به منظور نوسازی جامعه و تغییرات و تحولات عمیق در نظام اقتصادی و اجتماعی جامعه.

برای نیل به هدف‌های فوق، برنامه‌های درسی خمیرمایه‌ای است که ارکان آموزش عالی را استحکام می‌بخشد. آنچه که در نظام آموزش عالی به صورت روزمره در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی جریان پیدا می‌کند به صورت مستقیم انعکاسی است از برنامه‌هایی که در کمیته‌های مختلف برای رشته‌های گوناگون طراحی، تدوین و تصویب می‌شود. بنابراین، برنامه‌های درسی از اهمیت والایی برخوردار هستند. با توجه به همین

اهمیت باید برنامه‌ها به صورت مجموعه‌ای بهم پیوسته، متعادل و متعامل به گونه‌ای طراحی و تدوین شود که اجزاء آن از انسجام، پیوستگی و همخوانی مناسب برخوردار باشد و در مجموع اهداف برنامه را تحقق بخشند. در طراحی برنامه‌های درسی به تناسب ماهیت رشته‌های تحصیلی، اصول یا معیارهای هفت‌گانه (توالی، تداوم، تلفیق، تعادل، تعامل، تحرک و پویایی، تلازم یا همخوانی و هماهنگی) باید رعایت شود تا برنامه از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار باشد.

توالی یا همان ارتباط عمودی به رعایت تقدم و تأخر منطقی میان اجزاء مختلف برنامه درسی مربوط است که ابعاد زیر را مورد توجه قرار می‌دهد:

۱. توالی میان دروس یک نیمسال تحصیلی،

۲. توالی میان دروس یک دوره تحصیلی،

۳. توالی میان دروس یک دوره بالاتر و پایین‌تر.

تداوم ناظر بر معنای دیگری از ارتباط عمودی است و عمدتاً به تکرار مضامین و مفاهیم اساسی با عمق و ژرفای بیشتر در طول زمان و در بستر درس‌های گوناگون تاکید دارد.

تلفیق یا درهم تنیدگی به معنای ارتباط افقی است که موارد زیر را در بر می‌گیرد:

۱. انسجام و به هم پیوستگی مجموعه دروس و اجزاء هر درس

۲. هم‌افزایی دروس با یکدیگر (کارکرد ثانوی و تقویتی)

۳. افزودن از طریق کاستن (طراحی مضمون یا مسئله محور درس‌ها به جای

افزودن به دروس برای پاسخگویی به پیدایش ابعاد جدید در رشته)

تعادل، هرگونه توازن و تناسب بین ارکان اساسی یک برنامه درسی را شامل

می‌شود که می‌توان در برنامه‌های درسی موجود به موارد زیر به عنوان مصداق اشاره

کرد:

۱. میان دروس عمومی و دروس اصلی / تخصصی

۲. میان دروس تخصصی اجباری و اختیاری

۳. میان دروس نظری و کاربردی

۴. میان دروس شبکه بنیاد و دروس سنتی

امروزه رویکردهای نوینی برای برنامه‌ریزی درسی و نظام آموزش عالی پیشنهاد شده است که در حوزه‌های مختلف با آنچه که به طور سنتی انجام می‌شده است، متفاوت است. خلاصه این تفاوت‌ها را می‌توان به صورت جدول زیر ارائه کرد (نقل از غیوری، ۱۳۸۸):

جدول ۱: مقایسه بین یادگیری دانشجو محور و تدریس سنتی

آموزش سنتی	آموزش نوین
تأکید بر دریافت اطلاعات است	تأکید روی فعالیت‌های پژوهشی است.
استاد به منزله فرد توزیع کننده و مجرب دانش و کنترل کننده فعالیت‌ها است	استاد به عنوان راهنما، مشاور و تسهیل کننده یادگیری محسوب می‌شود
تأکید بر انگیزش بیرونی (نمرات، تمجید استاد از دانشجو) است	تأکید بر انگیزش درونی یا ذاتی، علاقه، کنجکاوی و مسئولیت است.
یادگیری به صورت انفرادی و رقابت بین دانشجویان است.	تمرکز بر یادگیری همکارانه است.
یادگیری در محل‌های ثابت تدریس محدود می‌شود (تالارهای سخنرانی، کتابخانه‌ها، آزمایشگاه‌ها و ...)	یادگیری همه جا می‌تواند رخ دهد.
نظم و ترتیب طراحی شده نسبتاً غیرقابل انعطاف است.	انعطاف پذیری بیشتری در یادگیری و یاد دهی وجود دارد

آموزش سنتی	آموزش نوین
ارزیابی، با تأکید زیاد روی امتحان، مسئولیت استاد محسوب می‌شود.	انعطاف‌پذیری بیشتری در ارزیابی یا حرکت به سمت متداول کردن خود ارزیابی و همکار ارزیابی مشاهده می‌شود.
بر، داشتن چشم انداز کوتاه مدت و تکمیل تکلیف و یادگیری برای امتحان تأکید می‌شود.	بر چشم انداز بلند مدت و یادگیری مادام‌العمر تأکید می‌کند.
دانشجویان اغلب منفعل هستند، در محل کلاس می‌نشینند و نقشی در طراحی یادگیری ندارند.	دانشجویان در طراحی یادگیری خود، تعامل با استادان و دانشجویان، تحقیق و ارزیابی نقش فعال دارند
اکثر تصمیم‌ها توسط استاد گرفته می‌شود.	دانشجویان درباره چگونگی یادگیری و محتوای مطالب قدرت انتخاب دارند.
تأکید فقط روی یادگیری موضوع مورد بحث است.	تأکید روی یادگیری درهم تنیده در خلال برنامه درسی است.

۲. اهمیت علم و دانش در آموزه‌های اسلامی

باب علم و معرفت از مهمترین آموزه‌های قرآنی است و شناخت بالاترین نوع عبادت و تقرب به خداست، تا آنجا که ارزش هر عبادت و تقرب، منوط به اندازه شناخت و معرفت عمل کننده است. به سبب اهمیت شناخت است که اسلام نه تنها بزرگترین تأکید را بر جستجوی دانش کرده است، بلکه آن را بر هر کس واجب ساخته و دانش طلبی را هم‌تراز جهاد در راه خدا به شمار آورده است.

۱. قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ الْأَلْبَابِ.

بگو آیا آنان که می‌دانند و آنان که نمی‌دانند برابرند؟ تنها خردمندان پند می‌پذیرند (سوره زمر، آیه ۹).

۲. مَنْ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ. خدا بر مومنان منت نهاد که در میانشان پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آنان می‌خواند و پاکشان می‌سازد و کتاب و حکمت شان می‌آموزد در حالی که پیش از آن در گمراهی آشکار بوده‌اند (سوره آل عمران، آیه ۱۶۴).

۳. امام علی^(ع) در سخنی به کمیل می‌فرماید: ای کمیل! هیچ حرکتی (و کاری) نیست جز این که در آن به شناخت نیازمندیم^۱.

۴. اما باقر^(ع) هم در اهمیت علم و جایگاه آن می‌فرماید: با علمی که داری، بدی و شر را از خویشتن دور کن و همین علم را با انجام دادن عمل خالص به کار بند و در عمل خالص، خود را با کمال مراقبت و بیداری، از هجوم غفلت مصون دار و برای به دست آوردن چنین بیداری و مراقبتی، از خدای صادقانه بترس... همچنین با راهنمایی عقل، از افتادن در دام هواهای باطل پرهیز و به هنگام چیرگی هوای نفس درنگ کن، و از دانشی که داری برای نجات خود ارشاد بخواه^۲.

۵. در کتاب «امالی» شیخ صدوق آمده است که امام صادق^(ع) فرمودند: چون روز قیامت شود، خدای بزرگ همه مردمان را، در پهنه‌ای یکسان گرد آورد، و ترازوها گذارده شود. آنگاه خون شهیدان را با مرکب خامه دانشمندان در دو کفه ترازو نهند، سپس مرکب خامه دانشمندان بر خون شهیدان فزونی یابد^۳.

۶. امام صادق می‌فرماید شایسته نیست آن کس را که عالم نیست سعادت‌مند بخواند، و آن کس که مهربان نیست پسندیده شمارند و آن کس را که شکیبیا نیست کامل بدانند. همچنین آن کس که از سرزنش و نکوهش دانشمندان و دانایان پرهیز

۱. تحف العقول. ابن شعبه حرانی. ص. ۱۱۹

۲. همان. ص. ۲۰۷

۳. بحارالانوار. علامه مجلسی. ج. ۲. ص. ۱۴ به نقل از امالی شیخ صدوق

نکند، نتوان امید داشت که به خیر دنیا و آخرت برسد. سزاوار شخص عاقل آن است که راستگو باشد تا مردم به گفتارش اطمینان داشته باشند و سپاسگزار نعمت‌ها باشند تا مستوجب فزونی نعمت گردند.^۴

۷. در وسائل الشیعه از امام باقر(ع) آمده است: رستگاری جز به طاعت نیست، و طاعت به علم است، و علم به آموختن فراهم می‌شود، و انسان با هدایت عقل به آموختن می‌گراید و علم واقعی آن است که از نزد عالم ربانی رسیده باشد.^۵ این‌ها تنها نمونه‌هایی از توجه دین مبین اسلام به اهمیت علم و دانش است که فضای لازم برای بالندگی تلاش‌ها در حوزه علم و دانایی فراهم می‌آورد.

۳. نیات راهبردی حاکم بر فضای تحقیق و توسعه در جمهوری اسلامی ایران

گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۱۳۹۰ من یک وقتی این روایت را که از معصوم (علیه‌السلام) است، عرض کردم، که فرمود: «العلم سلطان»؛ یعنی علم و دانش برای یک ملت و برای یک فرد مایه‌ی اقتدار است. «من وجده صال و من لم یجده صیل علیه»؛ کسی که این قدرت را پیدا کند، دست برتر را دارد و آن کسی که نتواند قدرت علمی را به دست بیاورد، زیردست باقی می‌ماند و دیگران بر او دست برتر را خواهند داشت. علم و فناوری یک چنین خصوصیتی دارد..... نکته‌ی اول این است که بیشتر این دانشمندان که این کارها را دارند انجام می‌دهند، دانشمندان جوانند..... حتماً بایستی به این جوان‌ها اعتماد بشود..... نکته‌ی بعد این است که مجموعه‌ای که این کارهای عظیم و گسترده را انجام می‌دهد، دارای روحیه‌ی قوی، دارای اعتماد به نفس بالا، دارای خودباوری است؛ که

۴. وسائل الشیعه. شیخ حر عاملی ج ۱ ص. ۸۷.

۵. وسائل الشیعه. حر عاملی. ج ۱۸. ص. ۸.

سرمایه‌ی اصلی این است. سرمایه‌ی اصلی، نیروی انسانی است. نکته‌ی بعدی در مسئله‌ی پیشرفت علم این است که زنجیره‌ی علم، فناوری، تولید محصول و تجاری‌سازی - که این زنجیره‌ی بسیار مهمی است - در حال شکل‌گیری است؛ یعنی دانش را تولید میکنند، آن را تبدیل به فناوری میکنند، محصول را تولید میکنند، محصول را به بازار تجارت جهانی می‌آورند و برای کشور تولید ثروت میکنند.... این، کشاندن مسیر تولید علم به ثروت ملی کشور است و پاسخگویی به نیازهای ملت.

۴. اسناد بالادستی ناظر بر برنامه‌ریزی تحقیق و توسعه

۴-۱. قانون اساسی

در بند دوم و چهارم اصل سوم قانون اساسی ارتقای سطح آگاهی و تقویت روح بررسی و تتبع مورد اشاره قرار گرفته است که زمینه توجه به همگانی‌سازی علم را فراهم ساخته است: " دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: ۲... - بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر... ۴ - تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تاسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

در فصل هفتم و در اصل یکصدم نیز پیشبرد برنامه‌های مختلف اعم از برنامه‌های آموزشی و فرهنگی، از طریق همکاری مردم مورد توجه قرار گرفته است. (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)

۴-۲. سند چشم‌انداز بیست ساله

در سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ در سه

قسمت به موضوع علم و فناوری اشاره شده است:

• ... ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه،...

• برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی

• دست یافته به جایگاه اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاور میانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم...

با مراجعه به متن سند و مرور بندهای فوق‌الذکر مشخص می‌شود که روح دانایی محوری در سند چشم‌انداز رعایت شده است به گونه‌ای که تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم» به عنوان سیاست اصلی و بلندمدت کشور در نظر گرفته شده است

۴-۳. سیاست‌های کلان نظام

سیاست‌های کلان نظام که از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام تصویب می‌شود، آینه‌ای است از میزان توجه آتی نهادهای سیاست‌گذاری و اجرایی کشور به موضوعات مختلف. در بین مجموعه مصوبات مجمع در حوزه‌های مختلف که در وب‌سایت رسمی مجمع ارائه شده است، حداقل سه مصوبه به لحاظ موضوعی با علم و فناوری ارتباط نزدیکی دارد. الف. سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه فناوری در کشور (مصوب مورخ ۱۳۸۳/۱/۲۲)، ب. سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی (مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۵)، ج. سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت (مصوب ۱۳۸۴/۰۵/۲۲). در ادامه بخش‌هایی از این سه مصوبه که با ترویج علم ارتباط مفهومی دارند، به صورت

گزیده ارائه شده است.

الف. سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه فناوری در کشور (مصوب مورخ

۱۳۸۳/۱/۲۲)

سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه فناوری در کشور تقریباً بیش از سایر اسناد به مفهوم ترویج اشاره داشته است در بندهای مختلف این مصوبه علم و فناوری مورد توجه قرار گرفته است.

بند ۱: توسعه فناوری با هدف ارتقای جایگاه ایران در فناوری جهانی، تولید دانش،

کسب ثروت و افزایش قدرت ملی از طریق:

۱-۱. تقویت عزم ملی برای رشد و توسعه فناوری.

۱-۲. سیاستگذاری و تدوین برنامه‌های راهبردی و اصلاح ساختار نظام مدیریتی

برای دستیابی به فناوری‌های پیشرفته و حمایت از آن، زیر نظر ریاست جمهوری.

۱-۳. تعیین اولویت در حمایت از فناوری بر اساس نیازها، مزیتها و ظرفیتهای

کشور.

۱-۴. تاکید بر تربیت نیروی انسانی کارآمد، خلاق و متعهد، شناسایی نخبگان،

پرورش استعدادهای درخشان، حفظ و جذب سرمایه‌های انسانی و ارتقاء روحیه خود

باوری و خود اتکایی.

۱-۵. تقویت و ساماندهی همکاری میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و

فرهنگستان‌ها با بخش‌های صنعتی و فنی و خدماتی دولتی و غیر دولتی.

۱-۶. اصلاح و تکمیل قوانین و مقررات بویژه در بخش‌های بازرگانی و گمرکی با

هدف تغییر روند ورود کالا و خدمات از خارج به فرآیند انتقال فناوری، کسب دانش

طراحی و ساخت برای تولید محصولات در داخل کشور و برنامه ریزی برای ایجاد

تناسب میان مولفه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در توسعه فناوری.

- ۷-۱. تقویت حمایت کلیه دستگاه‌ها از افزایش توانمندی‌های فناوری در کشور.
- ۸-۱. حمایت از مالکیت معنوی و بسترسازی برای توسعه تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای و نوآوری در زمینه‌های مختلف علوم.
- ۹-۱. ارتقای نقش فرهنگستان‌ها در ارائه سمت‌گیری صحیح در توسعه فناوری و شکوفایی علمی.
- ۱۰-۱. تقویت همکاری‌های بین‌المللی با تاکید بر توسعه منابع انسانی، تقویت بخش‌های نرم‌افزاری فناوری داخلی، جذب سرمایه‌ها و نخبگان ایرانی و غیر ایرانی، بازاریابی برای فناوری ایرانی و ارتقای کیفیت منطبق با شاخص‌های جهانی .
- بند ۲- تبیین و ترویج مبانی فرهنگی توسعه فناوری از طریق:
- ۱-۲. افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری در کشور.
- ۲-۲. اصلاح الگوی مصرف.
- ۳-۲. ترویج فرهنگ استاندارد سازی و ارتقای کیفیت در تولید جهت تشویق مردم به استفاده از کالاهای ساخت داخل در فرهنگ عمومی کشور.
- ۴-۲. اهمیت دادن به علاقه و استعداد در نظام‌گزینش، آموزش و اشتغال و مبنا قرار دادن تخصص‌های علمی، فنی و حرفه‌ای در استخدام‌های مرتبط.
- ۵-۲. تقویت و ارزش‌گذاری به کلیه مشاغل، بخصوص مشاغل فنی و حرفه‌ای در فرهنگ عمومی کشور.
- ۶-۲. تشویق فرهنگ کارآفرینی فنی در کشور.
- ۷-۳. ترویج روحیه کار جمعی، وجدان کاری و خودباوری.
- ۸-۲. فرهنگ سازی جهت اولویت دادن به منافع ملی بر منافع شخصی و صنفی در امور مرتبط با واردات کالا و خریدهای تجهیزاتی و فنی.

ب. سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی (مصوب مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۵)

در مجموعه سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی بند ۱-۶ به ایجاد بسترهای مناسب جهت دستیابی آسان به تحصیل علم، کسب مهارت‌های فنی و تخصصی معتبر برای افراد مستعد و علاقمند با تنوع بخشی به نظام آموزش عالی، حمایت از بخش خصوصی و استفاده از مشارکت مردمی، اشاره کرده است.

ج. سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت (مصوب ۱۳۸۴/۰۵/۲۲)

در این مصوبه دو ماده ۱ و ۵ بر علم و فناوری تمایل دارد.

ماده ۱- افزایش ارزش افزوده و سهم بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی با انتخاب فرآیندهای صنعتی دانایی محور و ارتقاء منزلت کار، تلاش و کارآفرینی .
ماده ۵- دستیابی به رشد مطلوب سرمایه‌گذاری صنعتی بوسیله حمایت‌های حقوقی و قضایی، تامین امنیت اقتصادی، ایجاد شرایط سودآوری مناسب، تسهیل ورود مردم به فعالیت‌های تولیدی، تقویت توسعه و رقابتی نمودن بازار سرمایه، بهبود فضای کسب و کار و جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تاکید بر سرمایه‌گذاری مستقیم و سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور.

۴-۴. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری

اسلامی ایران

در سیاست‌های کلی ابلاغ شده از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی به ریاست جمهوری که مبنای فعالیت‌های سیاست‌گذاری و اجرایی کشور در چهار سال آینده از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ را تشکیل می‌دهد، در بخش علم و فناوری تحول در نظام آموزش عالی

و پژوهش مورد اشاره قرار گرفته است. مفاد این قسمت از سیاست‌های کلی به شرح زیر است:

۷- تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:

۷-۱. افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به ۳ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان برنامه پنجم و افزایش ورود دانش‌آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد.

۷-۲. دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه و تثبیت آن در برنامه پنجم.

۷-۳. ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش‌های مربوط

جامعه.

۷-۴. توانمندسازی بخش غیردولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری.

۷-۵. دستیابی به فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز.

۸- تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقاء کیفی آن بر اساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان.

۹- تحول و ارتقاء علوم انسانی با: تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون و برنامه‌ها و روش‌های آموزشی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی و ترویج نظریه‌پردازی، نقد و آزاداندیشی.

۱۰- گسترش حمایت‌های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری از طریق: ارتقاء منزلت اجتماعی، ارتقاء سطح علمی و مهارتی، رفع دغدغه خطرپذیری مالی در مراحل پژوهشی و آزمایشی نوآوریها، کمک به تجاری سازی دستاوردهای آنان.

۱۱- تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور.

۴-۵. قانون برنامه پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰)

– ماده ۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه، بند الف:

الف: بازنگری متون، محتوی و برنامه‌های آموزشی و درسی دانشگاهی مبتنی بر آموزه‌ها و ارزش‌های دینی و هویت اسلامی- ایرانی و انقلابی و تقویت دوره‌های تحصیلات تکمیلی با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای دانش بشری، با اولویت نیاز بازار کار.

ب: ایجاد ظرفیت لازم برای افزایش درصد پذیرفته‌شدگان دوره‌های تحصیلات تکمیلی آموزش عالی، با ارتقاء کیفیت به گونه‌ای که میزان افزایش ورود دانش‌آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی به بیست درصد (۲۰٪) برسد.

– ماده ۱۶ قانون برنامه پنجم توسعه

دولت موظف است به گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید که تا پایان برنامه، حداقل به جایگاه رتبه دوم [شاخص‌های اصلی علم و فناوری] در منطقه برسد.

– ماده ۱۷ قانون برنامه پنجم، بند هـ-

حمایت مالی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در راستای ارتقاء بهره‌وری و حل مشکلات کشور.

– ماده ۱۹- ردیف ۴:

بسترسازی و ایجاد انگیزه لازم برای ورود دانش‌آموزان مستعد به رشته‌های علوم انسانی.

۴-۶. نقشه جامع علمی کشور^۶

– فصل اول، مبانی و ارزش‌های بنیادین نقشه جامع علمی کشور

بند ۸: ایجاد تحول بنیادین علمی به خصوص در بازمبانی و طراحی علوم انسانی در چارچوب جهان‌بینی اسلامی.

۶. مصوب اسفند ۱۳۸۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی

- فصل دوم، وضع مطلوب علم و فناوری

۲-۱- بند ۳: پیشنهاد در مرزهای دانش و فناوری با مرجعیت علمی در جهان

۲-۲- بند ۱: دستیابی به جایگاه اول علم و فناوری در جهان اسلام و احراز جایگاه برجسته

علمی و الهام‌بخشی در جهان

۲-۳- بند ۷: ارتقاء سطح مطلوب تولید علم در علوم انسانی بر اساس مبانی اسلامی و نیازهای

بومی

۲-۴- بند ۸: توزیع رشته‌ها و تناسب آن با نیازهای مناطق مختلف کشور

- فصل چهارم، راهبردها و اقدامات ملی

۴-۱- بند ۳: جهت دادن چرخه علم و فناوری و نوآوری به ایفای نقشی مؤثرتر در اقتصاد

۴-۱- بند ۷: جهت‌دهی آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری به سمت حل مشکلات و رفع

نیازهای واقعی و اقتضائات کشور با توجه به آمایش سرزمین و نوآوری در مرزهای دانش برای

تحقق مرجعیت علمی

۴-۱- بند ۱۰: متحول‌سازی و ارتقای کمی و کیفی علوم انسانی و هنر مبتنی بر معارف اسلامی

۴-۷. سیاست‌های وزارت علوم و فناوری

- اصول حاکم بر تدوین برنامه‌های درسی دانشگاهی مصوب جلسه ۱۳۸۷/۰۸/۱۱ شورای

برنامه‌ریزی آموزش عالی شامل: هدفمندی ملی و کشوری، انسجام و نظام‌یافتگی درونی، نوگرایی

علمی، تخصص‌گرایی، انعطاف‌پذیری، کاربردی‌گرایی، خلاقیت‌گرایی، طراحی از سوی نخبگان

علمی و تخصصی.

- اهداف طرح آمایش آموزش عالی

بند ۳: بازنگری و تدوین برنامه‌های درسی متناسب با اهداف آموزش عالی به‌ویژه در حوزه

علوم انسانی شامل بازنگری دروس، مقاطع، محتوی و کتب درسی و توسعه کرسیهای نظریه‌پردازی.

بند ۸: توانمندسازی دانش‌آموختگان آموزش عالی به منظور کارآفرینی و ورود به بازار کار.

- بخشنامه‌های شماره ۲۱/۴۷۷۶ مورخ ۱۳۸۹/۰۷/۰۷ و شماره ۲۱/۳۹۱۸۶ مورخ

۱۳۸۹/۰۸/۱۰ معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز بخشنامه شماره ۲۱/۵۱۲۲

مورخ ۱۳۸۹/۰۷/۱۹ مدیرکل دفتر پشتیبانی و حمایت آموزش عالی.

در این بخشنامه‌ها ضمن تأکید بر ضرورت تحول به‌ویژه در حوزه علوم انسانی در ابعاد مختلف رشته تحصیلی، عناوین دروس، سرفصل‌ها و متون درسی به جنبه‌های سه‌گانه زیر توجه خاصی بعمل آمده که می‌بایست در فرآیند برنامه‌ریزی مورد ملاحظه و اعمال قرار گیرد.^۷

الف: غنی‌سازی شامل: روزآمدی، روش‌شناسی پژوهشی، آموزش پژوهش محور، فلسفه

علوم انسانی، نظریه‌پردازی، جامع‌نگری.

ب: بومی‌سازی شامل: نیازسنجی (محلی - ملی)، هدف محوری، گسترش مهارت، آمایش

سرزمین، نگاه جنسیتی، سطوح و مقاطع تحصیلی.

ج: ارزش‌مداری شامل: شناخت فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی، نگاه اقتصادی به کتب

موجود، توجه به دیدگاه مخالف، نگاه تربیتی و اخلاقی، بررسی تطبیقی با گزاره‌ها و ارزش‌های

اسلامی، فلسفه علوم انسانی، تدوین کتب علوم انسانی و اسلامی.

۵. کمیته‌های برنامه‌ریزی آموزش عالی

بر اساس آئین‌نامه تشکیل و نحوه فعالیت شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی، مصوب

۱۳۸۶/۱۲/۱۱، گروه‌های برنامه‌ریزی و کمیته‌ها یا کارگروه‌های تخصصی به عنوان بازوان مشاوره‌ای

شورای برنامه‌ریزی در زمینه انجام کارشناسی لازم و تسریع و تسهیل امر برنامه‌ریزی ملاحظه

شده‌اند. بنابراین و بر اساس آئین‌نامه مزبور کمیته‌های تخصصی برنامه‌ریزی از وظایف زیر

برخوردارند.

۷. این قسمت از سند راهبردی کمیته علوم جغرافیایی تدوین دکتر حافظ نیا اقتباس شده است.

- ۱- تنظیم و تدوین برنامه و سرفصل دروس در رشته تحصیلی و یا تخصص مربوطه و پیشنهاد آن به شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی؛
- ۲- بازنگری در برنامه‌ها و سرفصل دروس مصوب به منظور متناسب‌سازی آن‌ها با نیازها و تحولات علمی در جهان و پیشنهاد آن به شورا؛
- ۳- بررسی و اعلام نظر در مورد برنامه‌های تأسیسی یا بازنگری شده ارسالی از سوی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پیشنهاد آن به شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی؛
- ۴- پیشنهاد مواد امتحانی و ضرائب آن‌ها در آزمون‌های ورودی داوطلبان به رشته‌های مربوطه در مقاطع مختلف؛
- ۵- ارائه پیشنهادها لازم در خصوص ضوابط و آئین‌نامه‌های آموزشی دوره‌های مختلف تحصیلی به شورا،
- ۶- بررسی صلاحیت علمی برخی از متقاضیان عضویت هیأت علمی دانشگاه‌ها که از سوی شورا ارجاع می‌شوند؛
- ۷- سایر موارد ارجاعی مربوطه از سوی شورا.

۶. کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی با حضور اساتید دانشگاه‌های مختلف کشور در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با سرپرستی دکتر جعفر مهراد^{۱۰} از سال ۱۳۸۶ تشکیل شده است. با توجه به اتمام دوره اول، در سال ۱۳۸۹، حکم اعضای کمیته با امضای معاون آموزشی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۹۰ صادر گردیده است. اعضای کمیته برای مدت سه سال از بین اساتید گروه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی برگزیده می‌شوند. اعضای کمیته به شرح جدول زیر

۱۰. استاد تمام دانشگاه شیراز، رئیس مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی شیراز و سرپرست پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)

است.

جدول ۲: اعضای کنونی (۹۳-۱۳۹۰) کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	نام و نام خانوادگی	محل خدمت
۱	دکتر جعفر مهرداد (سرپرست کمیته)	دانشگاه شیراز
۲	دکتر عباس حری	دانشگاه تهران
۳	دکتر رحمت الله فتاحی	دانشگاه فردوسی مشهد
۴	دکتر غلامرضا فدایی	دانشگاه تهران
۵	دکتر عبدالحسین فرج پهلوی	دانشگاه شهید چمران اهواز
۶	دکتر سعید رضایی شریف آبادی	دانشگاه الزهراء
۷	دکتر احمد شعبانی	دانشگاه اصفهان
۸	دکتر محمد حسن زاده	دانشگاه تربیت مدرس
۹	دکتر عبدالرضا نوروزی چاکلی	دانشگاه شاهد
۱۰	دکتر یزدان منصوریان	دانشگاه تربیت معلم
۱۱	دکتر فریبرز خسروی	دانشگاه شهید بهشتی

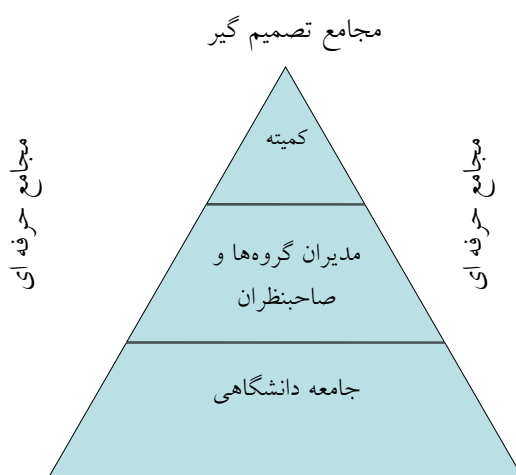
- خانم دکتر رویا برادر عضو هیات علمی دانشگاه الزهراء در دوره اول در کمیته حضور داشتند.

- دکتر فریبرز خسروی و دکتر یزدان منصوریان در دوره جدید به کمیته ملحق شده‌اند.

۶-۱. روش کار

فعالیت کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی در قالب دستورالعمل‌های ابلاغ شده و شرح وظایف مصوب به صورت جلسات منظم انجام می‌شود که به صورت

شش ماه تنظیم و در صورت جلسه اعلام می‌گردد. در انتخاب و معرفی اعضای کمیته نهایت تلاش شده است که دربرگیری بالایی داشته باشد و توزیع به صورت متوازن بین دانشگاه‌ها در سطوح مختلف و همچنین تهران و شهرستان‌ها صورت بگیرد. اولویت گذاری موضوعات مطرح در کمیته با توجه به ضرورت و فوریت موضوع انجام می‌پذیرد. در دوره اول با توجه به کهنگی محتوای دوره‌ها، اولویت اصلی بازنگری دوره کارشناسی و ساماندهی به سرفصل‌های دوره کارشناسی ارشد بود که در حد توان و زمان موجود نسبت به این مهم اقدام گردید (در قسمت بعدی گزارش شده است).

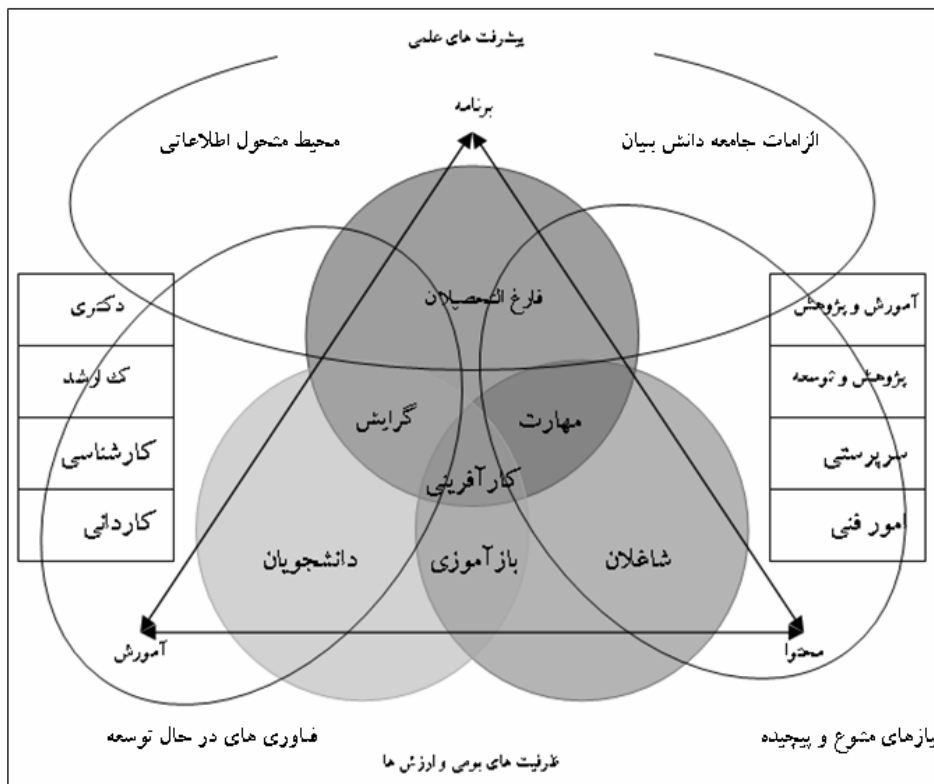

شکل ۱: جایگاه کمیته

کمیته به عنوان حلقه ارتباط بین مجامع حرفه‌ای، جامعه دانشگاهی و مجامع تصمیم‌گیر انجام وظیفه می‌کند. به عبارت دیگر، اعضای کمیته از گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها هستند و به صورت مداوم با مسائل و مشکلاتی که گریبانگیر نظام آموزش و پژوهش رشته و دانشجویان و دانش‌آموختگان است، آشنایی دارند. انتقال آن‌ها به کمیته و بحث و تبادل نظر در مورد آن‌ها و انعکاس نتایج تصمیم‌گیری به مراجع

ذیصلاح در حد وظایف و مقررات موجود و پیگیری تحقق آن‌ها موجب شکل‌گیری یک حلقه تعامل بین جامعه دانشگاهی، اجرایی و تصمیم‌گیری می‌شود که در آینده انتظار می‌رود به رشد و شکوفایی رشته کمک کند.

از سوی دیگر، سرپرست کمیته و اعضاء به صورت دائمی با رسانه‌های جمعی تخصصی از جمله خبرگزاری لیزنا، گروه‌های بحث، انجمن‌های علمی و مجامع حرفه‌ای در ارتباط هستند و برنامه‌های مصوب، فعالیت‌های در دست اقدام را تبیین و بازخورد جامعه نسبت به آن را دریافت می‌دارند. چارچوب عملیاتی کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای آموزش رشته در نظام دانشگاهی به صورت زیر است:

شکل ۲. چارچوب حاکم بر برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی

همان‌گونه که در شکل فوق مشخص شده است، آموزش علوم کتابداری و

اطلاع‌رسانی در یک فضای پیچیده که پیامد بلافصل حرکت جوامع به سوی جامعه اطلاعاتی و دانش بنیان است، قرار گرفته است. از یک سو، نیاز جامعه به اطلاعات بیشتر می‌شود، از سوی دیگر فناوری‌های نوین که دسترسی به اطلاعات را تسهیل می‌کنند، پدید آمده‌اند و در سوی دیگر، با توجه به انبوهی شدید اطلاعات، سازماندهی و اشاعه مناسب اطلاعات به عنوان یک چالش اساسی پیش روی نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات قرار گرفته است. فراتر از اینها، لزوم تحقیق و توسعه در حوزه‌های نظری و بنیادین و شکل دهی بنیان‌های فکری در حوزه‌هایی مانند فلسفه اطلاعات، اقتصاد دانش، معماری اطلاعات و شناسایی الگوهای مناسب نیازمند تعمق هر چه بیشتر و زمینه سازی برای ظهور و بروز نوآوری هاست.

در یک سو نیازهای کسانی مطرح است که باید به صورت علمی در یک مرکز اطلاعاتی یا یک سازمان با نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات الکترونیکی سرو کار دارد، در سوی دیگر انتظار جامعه از دانش آموختگان و صاحب‌نظران حوزه علم اطلاعات و کتابداری در خصوص پاسخگویی به چالش‌های پیش روی نظام دانشگاهی و جامعه تصمیم گیر در حوزه ارزیابی محمل‌های اطلاعاتی، قالب‌های علمی و تدوین شاخص‌های ارزیابی متناسب با پیشرفت‌های جامعه اطلاعاتی در حال افزایش است. بنابراین، در هرگونه برنامه‌ریزی برای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی باید همه این پیچیدگی‌ها با ظرافت خاصی مورد توجه قرار گیرد تا ضمن زمینه سازی برای ادامه حیات در یک فضای میان رشته‌ای، زمینه برای انجام وظایف ذاتی رشته که سالیان متمادی بدان‌ها پرداخته است، فراهم گردد.

۶-۱-۱. دوره کارشناسی

دوره کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از جمله دوره‌های پایه آموزش دانشگاهی است که سابقه برنامه‌ریزی و برگزاری آن به چندین دهه قبل باز می‌گردد. در

برنامه قبلی گرایش‌هایی مانند فنی و مهندسی و علوم اجتماعی و انسانی در نظر گرفته شده بود و علاوه بر آن گرایش پزشکی نیز به صورت مستقل در دانشگاه‌های زیر مجموعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ارائه می‌شد. جدیدترین بازنگری این برنامه که از سوی کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی به انجام رسیده است در جلسه ۷۲۱ تاریخ ۸۸/۳/۳۱ در شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی به تصویب رسیده است. در این دوره گرایش‌های قبلی مربوط به کتابداری غیر پزشکی حذف و به صورت یک گرایش کلی با ۱۳۲ واحد در سه بخش دروس پایه، تخصصی اجباری، تخصصی اختیاری تدوین شده است:

الف. دروس پایه. دروس پایه کتابداری و اطلاع‌رسانی دروسی هستند که زیربنای فکری دانشجویان در خصوص موضوع رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را شکل می‌دهد تعداد ۴۱ واحد به این دروس اختصاص داده شده است.

ب. دروس تخصصی اجباری. این دروس که ۶۰ واحد از کلیه دروس را تشکیل می‌دهند دروسی هستند که با گذراندن آن‌ها دانشجویان به سطح مورد نیاز از تخصص برای انجام وظیفه در بازار کار و یا کسب شایستگی تخصصی برای ورود به مقاطع بالاتر را کسب می‌کنند.

ج. دروس تخصصی اختیاری. در برنامه جدید تعداد ۲۰ واحد تخصصی اختیاری در نظر گرفته شده است که دانشجویان به صلاح‌دید خود و امکانات گروه آموزشی مربوطه موظف هستند ۱۰ واحد را به صورت اختیاری انتخاب کنند.

۶-۱-۲. دوره کارشناسی ارشد

دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی از بدو شکل گیری در قالب چهار گرایش «کتابخانه‌های آموزشی»، «کتابخانه‌های عمومی»، «کتابخانه‌های دانشگاهی» و «گرایش اطلاع‌رسانی» تدوین شده بود. در برنامه‌ریزی‌های جدید انجام شده توسط

کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی دو دیدگاه برای این دوره‌ها در نظر گرفته شد. دیدگاه اول تدوین و تصویب رشته-گرایش‌ها و دیدگاه دوم تدوین و تصویب گرایش‌ها بود. در دیدگاه اول مبنا بر این بوده است که ضمن حفظ کتابداری و اطلاع‌رسانی به عنوان مجموعه کلان رشته‌هایی در درون این رشته در دوره کارشناسی‌ارشد طراحی و تصویب شود که نتیجه این دیدگاه به تصویب رشته‌های زیر منجر شد:

۱. رشته علم سنجی

۲. رشته دانشنامه نگاری

۳. رشته مدیریت و سازماندهی نسخه‌های خطی

۴. رشته مطالعات آرشیو

در پیگیری دیدگاه دوم کمیته به این نتیجه رسید که گرایش‌های موجود رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع کارشناسی‌ارشد را با سازماندهی مجدد بهنگام‌سازی نماید. در این راستا بازنگری محتوای برنامه‌های گرایش‌های چهارگانه به شرح زیر در دستور کار قرار گرفت:

۱. گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی.

۲. گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی

۳. گرایش کتابداری کودک و نوجوان

۴. گرایش مدیریت اطلاعات

از بین گرایش‌های فوق، تاکنون گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۲ به تصویب گروه برنامه‌ریزی علوم اجتماعی وزارت علوم رسیده است و سایر گرایش‌ها در کمیته در حال بررسی هستند که تا پایان سال ۱۳۹۰ آن‌ها نیز به تصویب نهایی می‌رسند.

ساختار برنامه‌ها در "رشته"های کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی به این

صورت است که ۳۲ واحد درس در سه قسمت اختصاصی اجباری ۱۲ واحد، اختصاصی اختیاری ۴ واحد (یعنی انتخاب ۴ واحد از بین دروس موجود که معمولاً بیش از ۴ واحد هستند) و دروس تکمیلی شامل سمینار تحقیق (۲ واحد)، کارورزی (۲ واحد) و پایان نامه (۴ واحد) ارائه می‌شوند.

ساختار برنامه‌ها در گرایش‌ها مقداری متفاوت از رشته‌ها تدوین شده است. در

گرایش‌ها دروس ارائه شده به شکل زیر است:

۱. درس‌های پایه (۱۰ واحد)
۲. درس‌های تخصصی اجباری (۱۲ واحد)
۳. درس‌های تخصص اختیاری (۴ واحد)
۴. کارورزی (۲ واحد)
۵. پایان نامه (۴ واحد)

در بین درس‌های ارائه شده ۱۰ واحد درس پایه با این هدف در نظر گرفته شده است که همه گرایش‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع کارشناسی‌ارشد، حداقل ۵ درس به میزان ۱۰ واحد درس پایه و مشترک را بگذرانند و از این طریق اشتراک ذهنی و دانشی بین همه گرایش‌ها پدید آید و سپس در قالب درس‌های تخصصی اجباری و اختیاری به کسب تخصص در زمینه گرایش خود پردازند.

درس‌های پایه مشترک برای همه گرایش‌ها عبارتند از:

۱. مبانی کتابداری و علم اطلاعات
۲. کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی
۳. آمار در کتابداری و اطلاع‌رسانی
۴. روش تحقیق
۵. سمینار تحقیق

برای همه برنامه‌ها بخش‌های زیر در نظر گرفته می‌شود:

۱. مقدمه که پیش درآمدی بر دوره مذکور ارائه می‌کند.
۲. ضرورت و هدف دوره
۳. طول دوره و شکل نظام
۴. تعداد واحدهای درسی
۵. نقش و توانایی‌های مورد انتظار از دانش‌آموختگان
۶. شرایط ورود به دوره
۷. شرایط اجرای دوره
۸. جدول دروس به تفکیک نوع درس
۹. جدول دروس به تفکیک نوع واحد و پیشنیازها
۱۰. شرح درس‌ها. در شرح درس‌ها چهار قسمت «مشخصات درس»، «هدف درس»، «شرح سرفصل‌ها» و «منابع پیشنهادی» ارائه می‌گردد.

۶-۱-۳. دوره دکتری

سرفصل‌های دوره دکتری از بدو تدوین تاکنون مورد بازنگری قرار نگرفته است و با توجه به فوریت آن در دستور کار کمیته برای سال ۱۳۹۰ قرار گرفته است. با این حال، سرپرست کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی از سه دانشگاه مجری این دوره یعنی دانشگاه تهران، دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه شهید چمران اهواز خواسته است تا برنامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی را به صورت انفرادی یا به صورت مشترک تهیه و تسلیم کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی کنند.

۶-۲. کارنامه عملکرد

کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی با برگزاری بیش از ۶۰ جلسه کاری نیم روزه با

حضور افراد متخصص از گروه‌های مختلف آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه‌های مختلف در دوره‌های گوناگون تاکنون فعالیت‌های موثری داشته است که برخی از آن‌ها به شرح زیر هستند:

۱. بازنگری و تدوین سرفصل

ا. سرفصل‌های دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ب. بررسی و تصویب سرفصل‌های دوره کارشناسی ارشد دانشنامه نگاری

ج. بررسی و تصویب سرفصل‌های دوره کارشناسی ارشد مطالعات آرشیو

د. بررسی و تصویب سرفصل‌های کارشناسی ارشد علم سنجی

ه. تدوین و تصویب رشته - گرایش مدیریت و سازماندهی نسخه‌های خطی

و. تدوین گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی

ز. تدوین گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی

ح. تدوین گرایش مدیریت اطلاعات (در دست اقدام)

ط. تدوین گرایش کتابداری کودک و نوجوان (در دست اقدام)

۲. بازدید و بررسی امکان تاسیس رشته / مقطع

ا. بازدید از دانشگاه شاهد برای بررسی امکانات برای راه اندازی کارشناسی ارشد

ب. بازدید از دانشگاه یزد برای بررسی وضعیت امکانات برای راه اندازی

کارشناسی ارشد

ج. بررسی و اعلام نظر در خصوص درخواست دانشگاه زابل برای راه اندازی

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی

۳. بررسی صلاحیت

ا. بررسی صلاحیت علمی خانم مهناز امیرامینی خلف لو از مرکز آموزش جهاد

کشاورزی بوشهر

ب. بررسی صلاحیت علمی خانم وحیده اصلانی‌نیا از موسسه آموزشی

نبی‌اکرم(ص).

ج. بررسی صلاحیت علمی آقای عبادالله متقاضی عضویت در هیات علمی دانشگاه

قم

د. بررسی صلاحیت علمی آقای غلام رودی متقاضی عضویت در هیات علمی

موسسه آموزش عالی شمال

۴. مکاتبات مهم

ا. مکاتبه با دانشگاه آزاد و دانشگاه پیام نور برای گردآوری اطلاعات مربوط به

گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای بررسی وضعیت امکانات و تجهیزات

ب. مکاتبه با سازمان سنجش آموزش عالی برای مواد امتحانی دوره دکتری

ج. مکاتبه با وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری برای دستور به اصلاح مواد

آزمون دوره دکتری

د. مکاتبه با مدیریت کل دفتر پشتیبانی و حمایت آموزش عالی در مورد ضرایب

مواد امتحانی دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری

۵. تبیین فعالیت‌های انجام شده برای جامعه حرفه‌ای از طریق جلسات، مصاحبه‌ها و

مجامع حرفه‌ای

۶. پاسخگویی به مکاتبات ارجاعی از سوی گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی

و سایر موسسات آموزش عالی و پژوهشی

۷. دورنمایی از آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران

۱-۷. گذشته

آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران را باید در گذشته‌ی کتابخانه‌های این

سرزمین جستجو کرد. در این صورت باید پذیرفت که آغاز این نوع آموزش‌ها همراه با تاسیس اولین کتابخانه‌ها یا به تعبیر درست‌تر برپایی اولین مجموعه‌ها بوده است. اکنون ما مفهوم دیگری را از کتابخانه‌ها دنبال می‌کنیم که در گذشته مرسوم نبوده است (حیاتی، ۱۳۸۴).

تعیین نقطه آغاز برای آموزش کتابداری در ایران امر دشواری است، اما آموزش کتابداری نوین در ایران با تشکیل دوره‌های کوتاه‌مدت آغاز شد. نخستین دوره کوتاه‌مدت آموزش کتابداری در ایران به‌همت مهدی بیانی و محسن صبا نخستین متخصص کتابداری در ایران در دانشسرای عالی تهران برگزار گردید و برحسب ضرورت و نیازهای خاص آن زمان در سایر مراکز آموزش عالی ادامه یافت. در ۳۱ خرداد ۱۳۱۷ش. شورای عالی فرهنگ، آیین‌نامه دوره موقت کتابداری را تصویب کرد برخی درس‌های این دوره عبارت بوده است از: روش الفبایی کتابداری و سایر روش‌ها (۳۰ ساعت)، کلیات کتابداری (۳۰ ساعت)، تاریخ مختصر کتاب و کتابخانه‌های ایران و جهان (۱۰ ساعت)، شناساندن کتاب‌های خطی (۱۰ ساعت)، تاریخ خط و خطاطان معروف (۱۰ ساعت) و اقسام مقدمه‌نویسی و سبک نگارش (۲۰ ساعت) مدت این دوره جمعاً ۱۲۰ ساعت بوده است. در این دوره گواهی‌نامه پایان تحصیل نیز داده می‌شده است. البته، چندی نگذشت که آغاز جنگ جهانی دوم سبب کندی فعالیت‌های آموزشی گردید. در سال ۱۳۲۰ش. دانشگاه تهران نخستین دوره کوتاه‌مدت خود را تشکیل داد اما از سال ۱۳۳۰ش. برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت کتابداری با جدیت بیشتری دنبال شد. در سال ۱۳۳۱ش. از دو مدرّس خارجی به نام‌های جوزف اشتوم‌فُل از اتریش و مارگارت گیور از ایالات متحده دعوت شد تا برای تدریس کتابداری در دوره‌ای پنج‌ماهه به ایران سفر کنند. این دوره‌ها از اول آبان ۱۳۳۱ تا پایان فروردین ۱۳۳۲ در محل سابق دانشکده ادبیات و دانشسرای عالی دایر گردید و بدین ترتیب اولین قدم برای بازکردن

درهای کتابخانه‌های ایران به روی کتابداری جدید برداشته شد. در سال ۱۳۳۳ نیز خانم سوزان ایکرز^۹ آمریکایی به ایران دعوت شد و زیر نظر او کلاس‌هایی از ۳۳/۸/۱۰ تا ۳۴/۲/۱۰ در همان محل تشکیل گردید که طی آن، هدف‌های اساسی و خط‌مشی کلی کتابخانه‌ها در دنیای جدید صنعت و اقتصاد و تحقیق به کتابداران آموخته می‌شد (آموزش کتابداری جدید در ایران). "دوره عملی کتابداری و جمع‌آوری مدارک" نام دوره‌هایی بود که در سال ۱۳۳۵ زیر نظر فراون دورفر از اتریش، که از طریق برنامه کمک‌های فنی یونسکو برای ایران به تهران آمده بود، برگزار شد.

"اصول جدید علم کتابداری برای آموزش کتابداران مدارس" این برنامه در تابستان ۱۳۲۹ زیر نظر دکتر ناصر شریفی، دین فارنزورث^{۱۰} ایرج افشار و چند نفر دیگر در محل دانشسرای عالی برگزار گردید.

"جلسات مشورتی و آموزش کتابداری برای کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه" این برنامه توسط کتابداران متخصص ایرانی از ۱۲ مهر تا ۱۷ آبان سال ۱۳۴۳ در محل دانشکده علوم دانشگاه تهران تدریس شد. دوره "آموزش کتابداری برای آموزش کتابداران مدارس عمومی و شهرداری‌ها" نیز به‌همت ایرج افشار و مهین تفضلی در سال ۱۳۴۳ در محل کتابخانه ملی برپا شد. دوره‌های دیگری نیز در سال ۱۳۴۴ به مدت دو نیمسال توسط دانشکده علوم اداری تشکیل گردید. این دوره‌ها با اینکه برای جامعه کتابداری بسیار ضروری می‌نمود، به‌سبب کوتاه بودنش کافی به‌نظر نمی‌رسید. کتابخانه‌های دانشگاهی نیاز به تحرک بیشتری داشتند؛ بدین سبب، در فاصله سال‌های ۱۳۴۳ تا ۱۳۴۴ گام‌هایی برداشته شد تا مارگارت هاپکینز از طرف بنیاد فولبرایت به سمت مشاور کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران در آید. وی در سال اول اقامتش در ایران، با سایر کتابداران متخصص ایرانی آن زمان از جمله مهین تفضلی، فرنگیس امید، ایران

9. Susan Akers

10. Dean Farnsworth

دقیق، شهلا سپهری، علی سینایی، هوشنگ ابرامی، خورشید مفتاح، و فرخنده سعیدی آشنا شد و برای پیشبرد امور کتابداری، با آنان جلساتی نیز تشکیل می‌داد و درباره مسائل مربوط به این رشته به بحث و تبادل نظر می‌پرداخت. در همین ملاقات‌ها بود که پایه‌های انجمن کتابداران ایران و نیز تأسیس رشته کتابداری در دانشگاه تهران نهاده شد. به دنبال آن، آلیس لورر استاد مدرسه کتابداری دانشگاه ایلی‌نویز ایالات متحده، برای تأسیس دوره کارشناسی ارشد رشته کتابداری به دعوت دانشگاه تهران به ایران آمد.

۷-۱-۱. فوق لیسانس کتابداری

در سال ۱۳۴۵ رشته کتابداری در مقطع کارشناسی ارشد، تحت نظر و در نتیجه کوشش‌های ایرج افشار رئیس وقت کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، منوچهر افضل رئیس وقت دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، و با همکاری مارگارت هاپکینز و جان اف. هاروی رسماً تأسیس گردید. در سال اول افتتاح کلیه درس‌ها توسط مارگارت هاپکینز و آلیس لورر، استادان آمریکایی تدریس می‌شد. در سال ۱۳۵۳، به همت هوشنگ ابرامی و با همکاری دو نفر از مدرسان هندی و امریکایی، دوره کارشناسی ارشد کتابداری در دانشگاه شیراز نیز تأسیس شد. دانشگاه جندی‌شاپور اهواز (شهید چمران کنونی) که آموزش کتابداری را به صورت کهد در برنامه خود داشت، در سال ۱۳۵۶ یک دوره کارشناسی ارشد کتابداری برای کارکنان کتابخانه مرکزی برگزار کرد که این اقدام به سبب مصادف شدن با ایام پیروزی انقلاب، متوقف ماند. در همین اثنا، دانشگاه الزهراء به کمک جان هاروی، تأسیس دوره کارشناسی ارشد کتابداری را اعلام کرد و نخستین دانشجویان خود را در این مقطع در مهر ۱۳۵۷ پذیرفت، دانشگاه آذربادگان (تبریز فعلی) نیز دوره کارشناسی ارشد و کارشناسی را در این سال‌ها ارائه می‌کرد. دانشگاه علوم پزشکی ایران نیز نخستین دوره کارشناسی ارشد کتابداری پزشکی را در سال تحصیلی ۱۳۵۶-۱۳۵۷ برگزار کرد. این دانشگاه که اکنون با دانشگاه تهران ادغام شده است هنوز

هم به کار خود ادامه می‌دهد و دوره کارشناسی این رشته را نیز به برنامه خود افزوده است.

از همان ابتدا شرط ورود به این رشته عبارت بود از داشتن لیسانس در هر یک از رشته‌های علوم و ادبیات و دانستن زبان انگلیسی.

اهداف تشکیل این دوره عبارت بود از:

۱. آموزش نیروی انسانی متخصص که توانایی مدیریت کتابخانه‌های بزرگ ایران را

دارا باشند؛

۲. آموزش افراد متخصص که عهده‌دار راه‌اندازی دوره‌های کتابداری در بخش

علوم کتابداری دانشگاه‌های ایران شوند.

۷-۱-۲. کهاد کتابداری

پس از افتتاح این دوره و استقبال شایان توجه از آن، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه

تهران به پیشنهاد مدرسان گروه کتابداری تصمیم گرفت دوره کهاد کتابداری را نیز در

سطح کارشناسی دایر کند. این دوره در سال ۱۳۴۷ آغاز گردید. کهاد کتابداری بدین قرار

بود که دانشجویان دوره کارشناسی علوم تربیتی، یا هر رشته دیگر، بتوانند پس از پایان

نیمسال سوم تحصیلی واحدهای دروس غیر تخصصی خود را از درس‌های کتابداری

انتخاب کنند و برای اخذ کهاد کتابداری حداقل ۳۰ واحد کتابداری را که شامل ۳ واحد

کارآموزی به مدت ۱۲۰ ساعت نیز می‌شد بگذرانند.

۷-۱-۳. مقطع لیسانس و کاردانی کتابداری

در همان سال، یعنی ۱۳۴۷ دانشگاه تبریز دوره چهارساله کارشناسی کتابداری را با

همکاری پ.ب.مانگالا کتابدار هندی تأسیس کرد که شرایط ورود به آن مطابق شرایط

عمومی ورود به دانشگاه‌ها، یعنی موفقیت در آزمون ورودی بود و برنامه اولیه آن با نظر

متخصصین مرکز آماده سازی کتاب ریخته شده است.

مقطع کاردانی کتابداری نیز نخستین بار در سال ۱۳۴۸ در مدرسه عالی ایران زمین به مدیریت ناصر مظاهری مدیر وقت کتابخانه ملی، افتتاح گردید. با آنکه از سال ۱۳۴۵ با تأسیس کارشناسی ارشد کتابداری در دانشگاه تهران گام‌های مؤثر و مهمی در عرصه آموزش کتابداری برداشته شده و با تأسیس انجمن کتابداران ایران (۱۳۴۶) مرکز خدمات کتابداری (۱۳۴۷) و مرکز اسناد و مدارک علمی سابق (۱۳۴۷) پایه‌های کتابداری نوین در ایران استحکام یافته بود، هنوز فارغ‌التحصیلان جوابگوی نیاز کتابخانه‌های ایران نبودند بدین سبب، امر تشکیل دوره‌های کوتاه‌مدت آموزش کتابداری متوقف نگردید و هر چند وقت یکبار دوره‌هایی به‌همت کمیته آموزش انجمن کتابداران ایران و مراکز آموزشی و فرهنگی سراسر کشور تشکیل می‌گردید، که از آن جمله است:

۱. سه دوره آموزش کتابداری زیر نظر اداره کل نگارش وزارت آموزش و پرورش، به ترتیب در سال‌های ۱۳۴۴، ۱۳۴۵ و ۱۳۴۶ در محل سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی دانشسرای عالی که دوره سوم با همکاری انجمن کتابداران ایران تشکیل شد؛
۲. دوره‌های یک‌ماهه کارآموزی کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهرستان‌ها، زیر نظر وزارت فرهنگ و هنر از سال ۱۳۴۶ تا چند سال متمادی، در محل تالار موزه در تهران؛
۳. دوره کارآموزی برای کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی مشهد، به‌همت مرکز آماده‌سازی کتاب در دانشکده پزشکی دانشگاه مشهد، به مدت یک ماه در تابستان ۱۳۴۸؛
۴. دوره‌های دانشکده علوم اداری در سال ۱۳۴۸ به مدت سه ماه؛
۵. دوره کارآموزی برای کتابداران کتابخانه‌های نمونه "طرح ترویج کتاب و توسعه کتابخانه‌ها" در شهریور ۱۳۴۹؛
۶. دوره کارآموزی کاخ جوانان؛
۷. دوره‌های کوتاه مدت شورای کتاب کودک (آموزش کتابداری جدید در

ایران، ۱۳۴۹).

۸. دوره‌های کوتاه مدت انجمن کتابداران ایران در اکثر دانشگاه‌های کشور در دهه‌ی ۱۳۵۰ به منظور تربیت و بازآموزی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌ها. از سال ۱۳۵۰، دوره‌های کتابداری یک‌ماهه مرکز خدمات کتابداری آغاز شد. تأکید این دوره‌ها بیشتر بر خدمات فنی بود و صرفاً به منظور پاسخ به نیاز فوری جامعه کتابداران ایران تشکیل گردید. دوره‌های این مرکز با استقبال بسیار مواجه شد. به گونه‌ای که نام‌نویسی برای شرکت در آن غالباً تا سه سال بعد تکمیل بود.

۲-۷. حال

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، مدرسان خارجی در رشته کتابداری کشور را ترک کردند و به جای آنان تعدادی از کتابداران ایرانی که در خارج از کشور تحصیل کرده بودند به وطن بازگشتند و فعالیت‌های آموزشی را برعهده گرفتند. نخستین وظیفه محوّل‌شده به دست‌اندرکاران آموزش کتابداری تجدیدنظر در متن درس‌ها و ایجاد دگرگونی‌های لازم بر اساس وضعیت جدید کشور بود. براساس مصوبه‌های کمیته تخصصی شورای عالی انقلاب فرهنگی، در بازگشایی جدید دانشگاه‌ها که تا سال ۱۳۶۵ به طول انجامید، تدوین برنامه‌های کاردانی و کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و آنگاه دوره کارشناسی ارشد این رشته با اولویت بالا در دستور کار قرار گرفت. در چنین سال‌هایی با توجه به نیازی که به توسعه و تجهیز کتابخانه‌های کشور احساس می‌شد و نیز با تأسیس دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی جدید، به‌نظر می‌رسید که نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌ها از لحاظ کمی و کیفی پاسخگوی نیازهای مراجعان نیست و تربیت تعداد بیشتری کتابدار متخصص به‌صورت جدی ضروری است. بدین سبب، دانشگاه‌های دیگری چون شیراز، فردوسی مشهد، اصفهان، آزاد اسلامی، تربیت مدرس، علامه طباطبایی، شاهد، و نیز مرکز آموزش کتابخانه ملی به تأسیس دوره‌های کتابداری

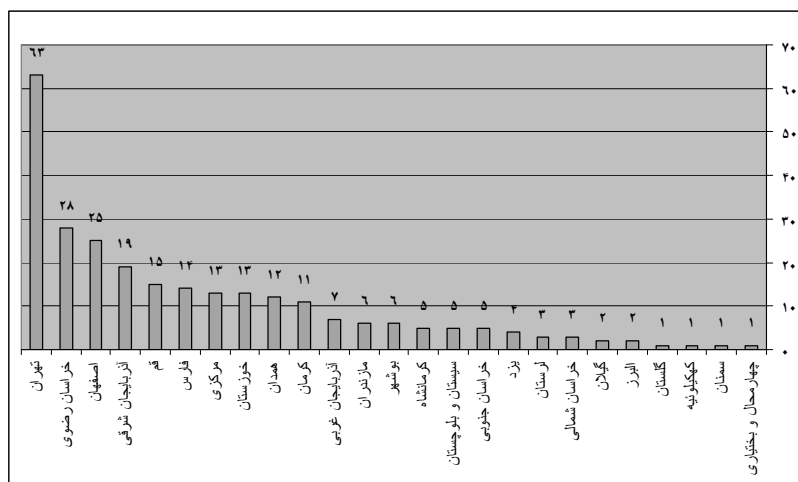
در مقاطع مختلف همت گماشتند و تا سال ۱۳۷۰ تعداد مراکز آموزش عالی کشور که به تربیت کتابداران متخصص مشغول بودند به رقمی بالغ بر پانزده رسید. در اواخر این دهه، دوره دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز با مشارکت و همفکری محمدحسین دیانی و جعفر مهرداد برای نخستین بار در دانشگاه شیراز راه‌اندازی شد. تعدادی از دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور نیز، نظیر دانشگاه علوم پزشکی کرمان در سال ۱۳۶۹، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۷۰ و دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال ۱۳۷۲ اقدام به پذیرش دانشجویان در مقاطع کارشناسی کتابداری پزشکی کردند. دانشگاه‌های بیرجند و یزد در سال ۱۳۷۱ و دانشگاه‌های تربیت معلم تهران و خلیج فارس بوشهر در سال ۱۳۷۲ نخستین دوره آموزش کتابداری خود را در مقطع کاردانی تأسیس کردند و در پی آن، دانشگاه‌های شهید باهنر کرمان و بوعلی سینا همدان در سال ۱۳۷۵ و دانشگاه رازی کرمانشاه در سال ۱۳۷۶ آموزش کتابداری را آغاز کردند. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران نیز اقدام به تأسیس دوره کارشناسی کتابداری پزشکی کرد و در سال ۱۳۷۷ دانشجوی پذیرفت.

در نتیجه، در ابتدای سال ۱۳۷۸، تعداد ۲۴ گروه آموزش کتابداری مشتمل بر ۱۹ گروه کتابداری عمومی و ۵ گروه کتابداری پزشکی در دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزش عالی کشور به تربیت دانشجویان کتابداری در چهار مقطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد، و دکتری مشغول بوده‌اند. در دهه ۱۳۷۰ دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداری نیز در برخی مراکز برگزار شد که دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ سازمان اسناد ملی ایران؛ صداوسیما جمهوری اسلامی ایران؛ معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان، و آموزش پزشکی؛ وزارت کشاورزی؛ سازمان برنامه و بودجه؛ مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران؛ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از آن جمله‌اند. همه این

مراکز دولتی بوده و هر یک مستقلاً اقدام به طراحی و تدوین دوره‌های آموزش ضمن خدمت برای کتابداران و اطلاع‌رسانان کرده است. نوع دیگر آموزش کتابداری در ایران، آموزش از راه دور است که نخستین واحدهای آموزشی آن در ایران در دهه ۱۳۵۰ شکل گرفت. امروزه دانشگاه پیام نور در مقیاس گسترده در سطح آموزش عالی از این روش استفاده می‌کند؛ هرچند که استفاده از این روش در برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی در ایران، امری رایج و معمول نیست (مزینانی، ۱۳۷۶).

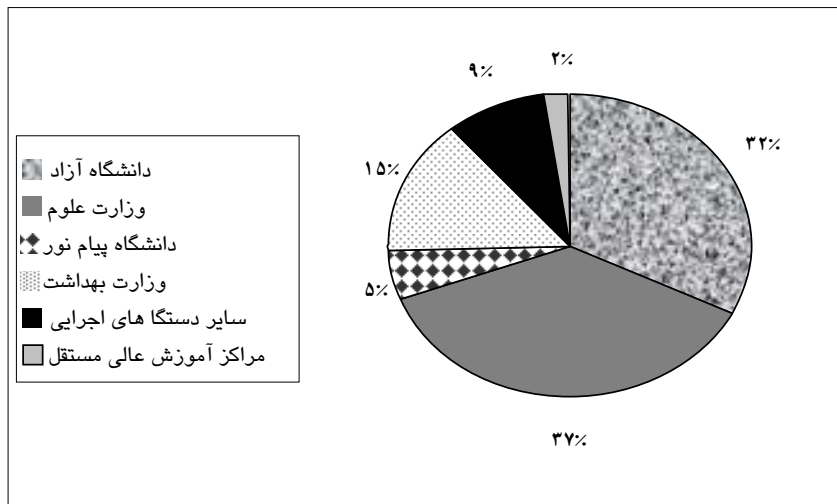
۷-۲-۱. وضعیت اعضای هیات علمی

توزیع اعضای هیات علمی هر چند بر اساس تعداد مراکز آموزش عالی در کشور و تعداد گروه‌های آموزشی مستقر در استان‌های مختلف متفاوت است اما به شکل کلی، همه گروه‌ها از کمبود تعداد اعضای هیات علمی در مضیقه هستند. در سال‌های اخیر با گسترش دوره‌های تحصیلات تکمیلی در داخل کشور و راه اندازی دوره‌های دکتری در برخی از گروه‌های آموزشی موجب رفع بخشی از این مشکل گردیده است. نمودارهایی که در ادامه آمده است، توزیع اعضای هیات علمی را به تفکیک فاکتورهای مختلف نشان می‌دهد.

نمودار ۱: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک استان

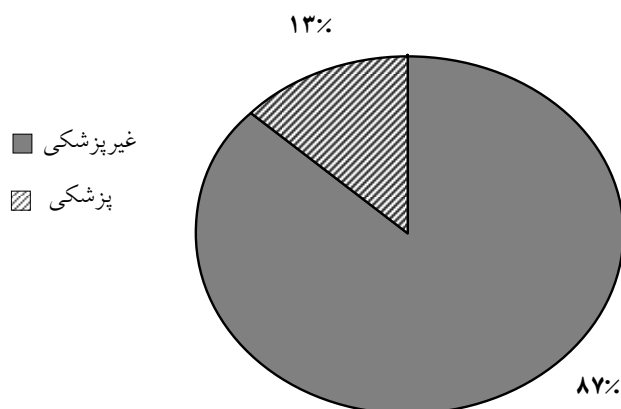
همان گونه که در نمودار فوق نشان داده شده است، بیشترین اعضای هیات علمی در استان تهران واقع شده‌اند و بعد از آن خراسان رضوی، اصفهان، آذربایجان شرقی و سایر استان‌ها قرار دارند. یکی از دلایل این امر تجمع دانشگاه‌های بزرگ در تهران است که در مقاطع مختلف نسبت به پذیرش دانشجو اقدام کرده‌اند. اما در قالب یک آمایش مناسب باید، توزیع دانشگاه‌ها به نسبت جمعیت و حوزه‌های تخصصی مورد نیاز بازسازی شود تا بدین وسیله تعادل و توازن لازم برای آموزش نیروی انسانی در دانشگاه‌ها برقرار گردد.

نمودار ۲: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک انواع دانشگاه‌ها

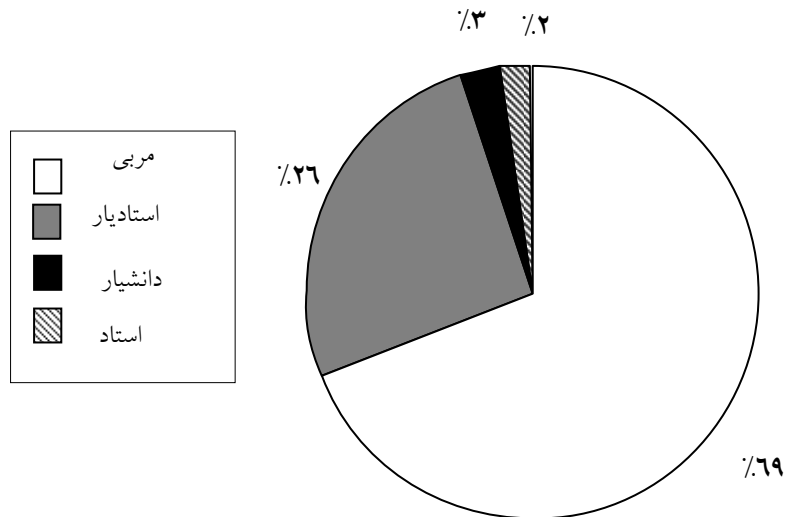
وزارت علوم با ۱۰۱ عضو هیات علمی ۳۷ درصد کل اعضای هیات علمی گروه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را به خود اختصاص داده است. بعد از آن دانشگاه آزاد ۳۲ درصد و وزارت بهداشت ۱۵ درصد اعضای هیات علمی را در اختیار دارند و دانشگاه پیام نور با ۵ درصد از وضعیت نابسامانی برخوردار است. در خصوص پیام نور و دانشگاه آزاد اسلامی ذکر این نکته ضروری است که این دو دانشگاه به

نسبت تعداد اعضای هیات علمی و امکانات مکانی و تجهیزاتی تعداد دانشجویان بسیار بیشتری را پذیرش می‌کنند و لازم است که در آینده از رشد بی‌رویه گروه‌های کتابداری در این دانشگاه‌ها جلوگیری شود و وضعیت موجود نیز ساماندهی شود.

نمودار ۳: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک نوع گروه آموزشی

با توجه به نمودار ۳ مشخص می‌شود که اعضای هیات علمی در دانشگاه‌های غیرپزشکی بسیار بیشتر از دانشگاه‌های پزشکی است که البته این نسبت در تعداد دانشجو نیز برقرار است و به نظر می‌رسد نسبت استاد به دانشجو در حوزه پزشکی هرچند رضایت بخش نیست اما نسبت به دانشگاه آزاد، پیام نور و دانشگاه جامع علمی و کاربردی مناسب‌تر است.

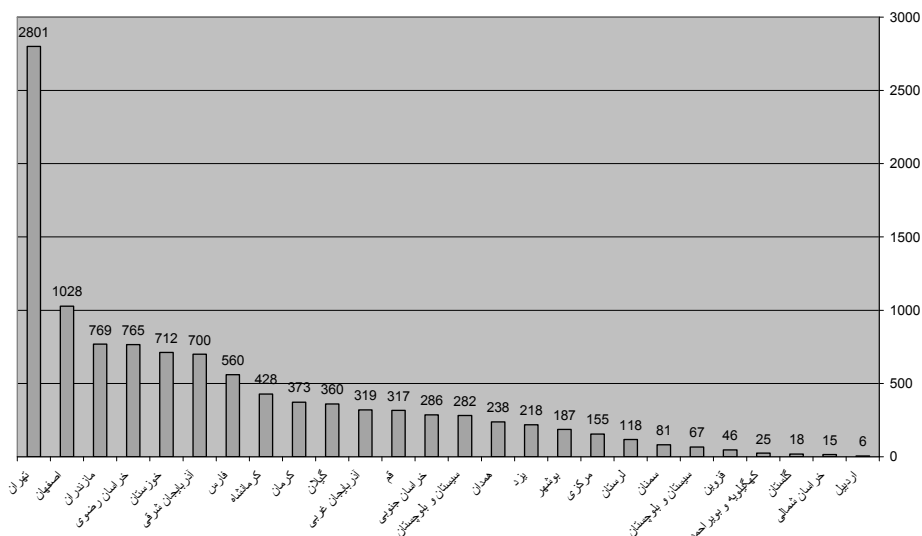
نمودار ۴: توزیع اعضای هیات علمی به تفکیک رتبه دانشگاهی

با توجه به نمودار ۴، به نظر می‌رسد که تعداد اعضای هیات علمی با درجه مربی بسیار بیشتر از سایرین است و این وضعیت بیشتر در دانشگاه آزاد به چشم می‌خورد. اما با توجه به رفع ممنوعیت استخدام عضو هیات علمی مربی انتظار می‌رود که در آینده این وضعیت همچنان ادامه پیدا کند. اما مهمترین نکته این است که تنها ۵ درصد از اعضای هیات علمی را دانشیاران و اساتید تشکیل می‌دهند.

۲-۲-۷. وضعیت دانشجویان

اعتقاد بر این است که در مقاطعی از زمان با توجه به فشار جمعیتی و تقاضای زیاد برای ورود به آموزش عالی، دانشگاه‌ها بیشتر از توان خود نسبت به پذیرش دانشجویان اقدام کرده‌اند. دانشگاه‌های زیر مجموعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه آزاد، موسسات آموزش عالی به صورت‌های مختلف بدون توجه به وجود یا عدم وجود زمینه‌های شغلی به پذیرش دانشجویان روزانه، شبانه، حضوری و غیر حضوری اقدام کرده‌اند. هم اکنون ۴ میلیون دانشجوی در دانشگاه‌های کشور مشغول تحصیل هستند.

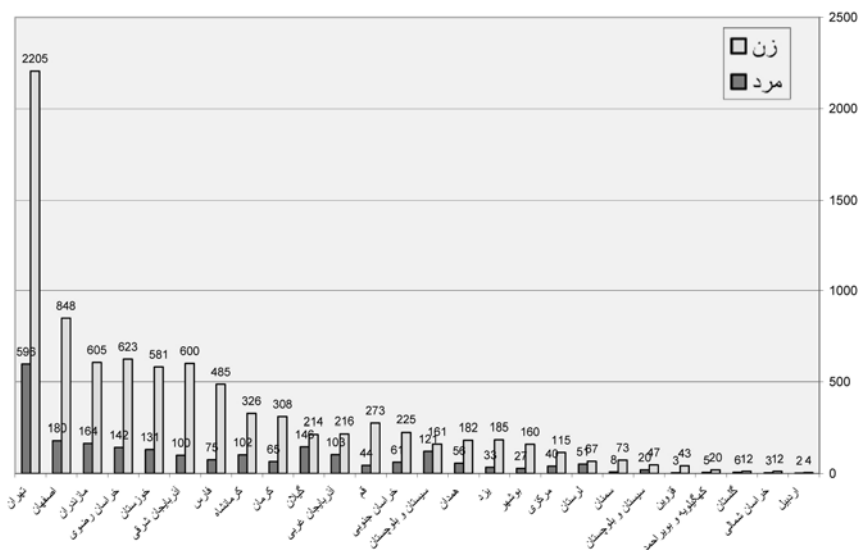
آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به عنوان بخشی از نظام کلان آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران نیز از این وضعیت مستثنی نبوده و رشد بی‌رویه گروه‌های آموزشی بدون فراهم آوری امکانات و تجهیزات اولیه دانشجویان زیادی را پذیرش کرده‌اند و در نتیجه در استانهای مختلف گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دایر گردیده است. هم‌اکنون بیش از ۱۱ هزار دانشجو در دانشگاه‌های مختلف در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در شاخه‌های مختلف و مقاطع گوناگون مشغول تحصیل هستند. این وضعیت، می‌تواند در آینده آسیب‌های فراوانی را بر پیکره آموزش عالی و کیفیت محتوای آموزش وارد کند. آنچه که در این قسمت ارائه شده است، نمایی است از این وضعیت.

نمودار ۵: توزیع دانشجویان به تفکیک استان

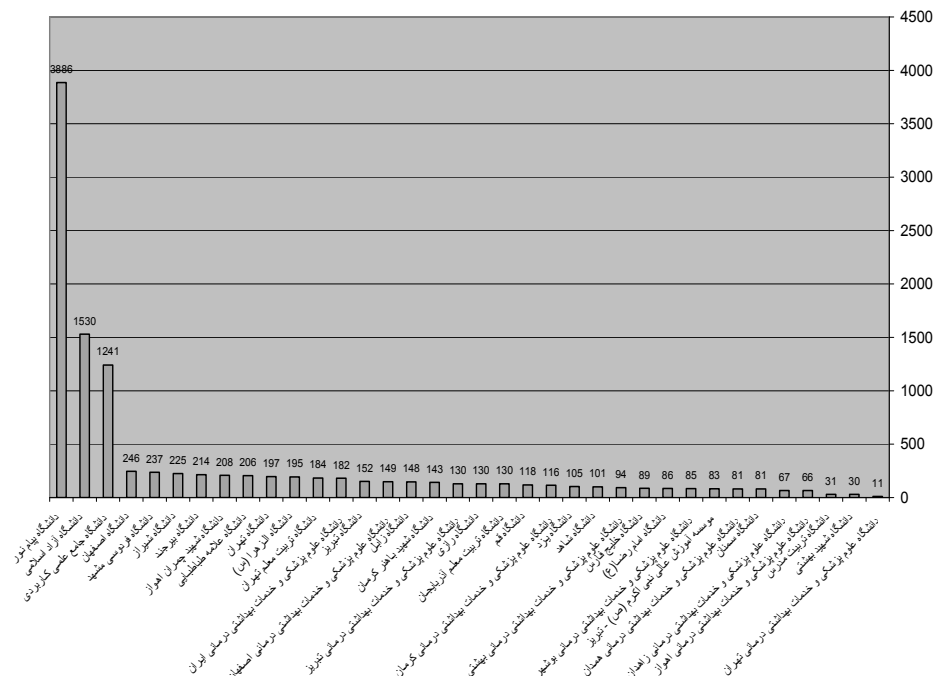
با توجه به نمودار فوق مشخص شده است که تهران، اصفهان، مازندران، خراسان رضوی و خوزستان ۵ استان اول به لحاظ پذیرش دانشجو در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند. البته همان گونه که در نمودارهای مربوط به توزیع اعضای هیات

علمی نیز مشخص شد، استان تهران بیشترین عضو هیات علمی را به خود اختصاص داده بود. اما همان گونه که مشاهده می‌شود، در تعداد دانشجویان استان اصفهان بعد از استان تهران بیشترین تعداد دانشجویان را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که به لحاظ تعداد اعضای هیات علمی بعد از خراسان رضوی قرار داشته است. یکی از مواردی که باید مورد توجه برنامه‌ریزان آموزش عالی قرار گیرد، رعایت شاخص استاد به دانشجویان است که به نظر می‌رسد در استان‌های مختلف به ویژه در دانشگاه‌های پیام نور و آزاد اسلامی این شاخص بسیار پایین است.

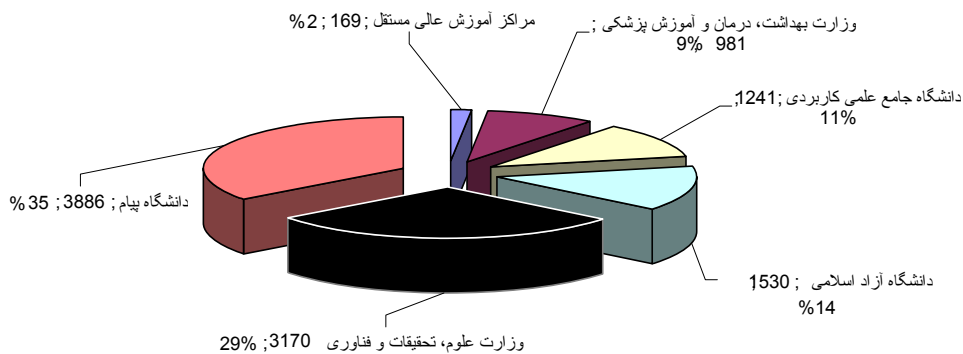
نمودار ۶: توزیع دانشجویان به تفکیک شهر و جنسیت

تعداد دانشجویان دختر در سال‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است، به گونه‌ای که بیش از ۶۰ درصد دانشجویان را دختران تشکیل می‌دهند. به نظر می‌رسد این نسبت در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به نفع دختران سنگینی بیشتری دارد. به گونه‌ای که تقریباً در همه استان‌ها نزدیک به سه برابر دانشجویان را زنان تشکیل می‌دهند.

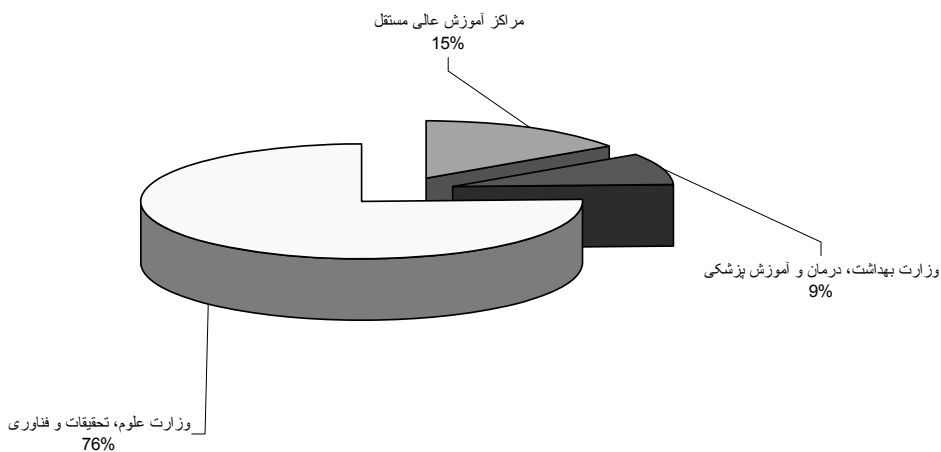

نمودار ۷: توزیع دانشجویان به تفکیک دانشگاه

ترسیم نمودار مربوط به تعداد دانشجویان در دانشگاه‌های مختلف وضعیت بسیار خطرناک و نامناسبی را به نمایش می‌گذارد. همان‌گونه که در نمودار مشخص شده است، دانشگاه پیام نور که تعداد بسیار ناچیزی عضو هیات علمی جذب کرده است، با فاصله بسیار زیاد رتبه اول جذب دانشجو را به خود اختصاص داده است. دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه جامع علمی کاربردی رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند که آن‌ها نیز به لحاظ تعداد هیات علمی در سطح بسیار پایینی قرار دارند. دانشگاه اصفهان به لحاظ جذب دانشجو در صدر دانشگاه‌های دولتی قرار گرفته است و بعد از آن دانشگاه‌های فردوسی مشهد و شیراز قرار گرفته‌اند. مرور سایر دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که تعداد دانشجویان بسیار بیشتر از آن است که نسبت منطقی بین تعداد اعضای هیات علمی و دانشجویان برقرار گردد.

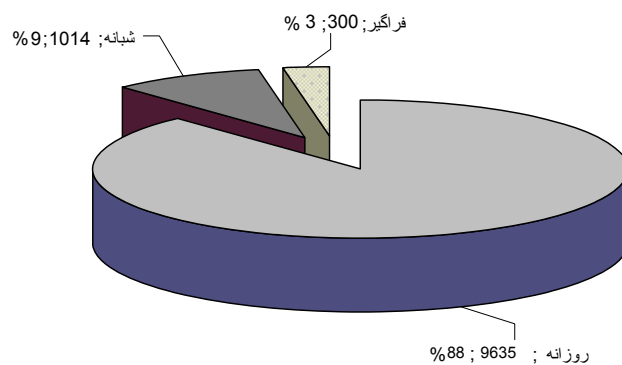
نمودار ۸: توزیع دانشجویان به تفکیک زیربخش‌های آموزش عالی

نمودار ۹: توزیع دانشجویان به تفکیک وزارتخانه

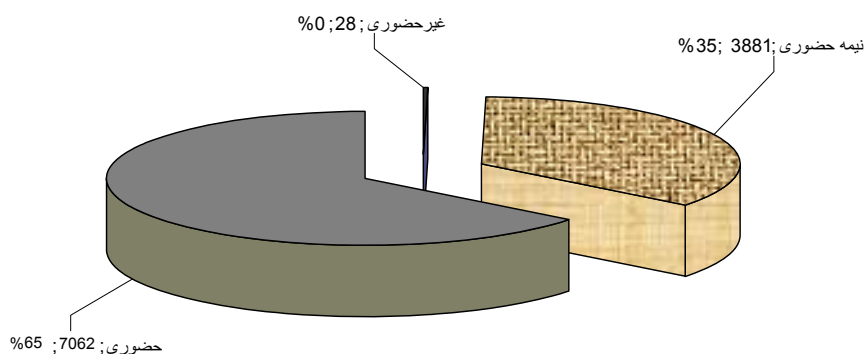
نمودارهای ۸ و ۹ وضعیت توزیع دانشجویان بین دانشگاه‌ها و موسسات وابسته به

وزارتخانه‌ها و موسسات آموزش عالی مستقل را نشان می‌دهد.

نمودار ۱۰: توزیع دانشجویان به تفکیک نوع دوره

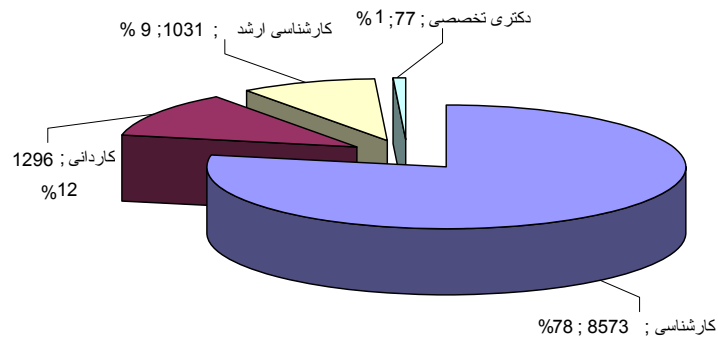
با توجه به نمودار ۱۰ مشخص می‌شود که تعداد دانشجویان روزانه نزدیک به ۹۰ درصد دانشجویان کتابداری را به خود اختصاص می‌دهد. یعنی بیش از ۹ هزار دانشجوی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دوره‌های روزانه دولتی و آزاد مشغول تحصیل هستند و حدود ۱۰۰۰ دانشجو در دوره‌های شبانه و ۳۰۰ دانشجو نیز در دوره‌های فراگیر مشغول به تحصیل می‌باشند.

نمودار ۱۱: توزیع دانشجویان به تفکیک نوع حضور

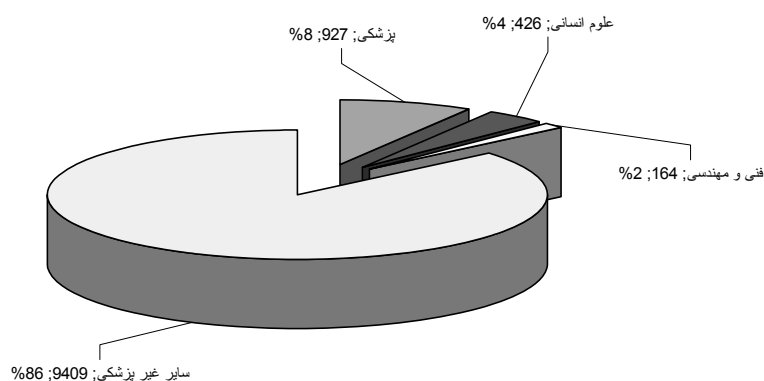
بیشتر دانشجویان شاغل به تحصیل در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به صورت حضوری به تحصیل می‌پردازند. اما تعداد قابل توجهی از دانشجویان یعنی ۳۵

درصد آن‌ها به شیوه نیمه حضوری آموزش می‌بینند. آموزش به این شیوه نیازمند زیرساخت‌های مناسب سخت افزاری، نرم افزاری و ارتباطاتی است که دانشگاه ارائه دهنده این شیوه (دانشگاه پیام نور) در این زمینه با نارسایی‌های بسیار مواجه است و در آینده باید نسبت به ارتقای آموزش این گروه از دانشجویان برنامه‌ریزی مناسب انجام شود.

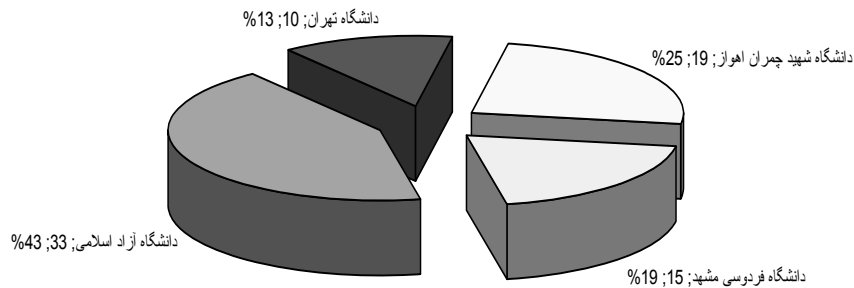
نمودار ۱۲: توزیع دانشجویان به تفکیک مقطع

تنها ۱ درصد دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع دکتری تحصیل می‌کنند و ۹ درصد نیز در دوره‌های کارشناسی‌ارشد مشغول هستند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد از دانشجویان در مقطع کارشناسی قرار دارند. اینکه آیا این توزیع متوازن است یا نه نیازمند یک بررسی جداگانه است اما آنچه که مهم است این که، باید براساس کارکردهای مورد انتظار از دانش‌آموختگان رشته، بازتوزیع مناسبی در حوزه مقاطع مختلف انجام شود تا بین کشش بازار کار و توانمندی‌های فارغ التحصیلان توازن منطقی برقرار گردد.

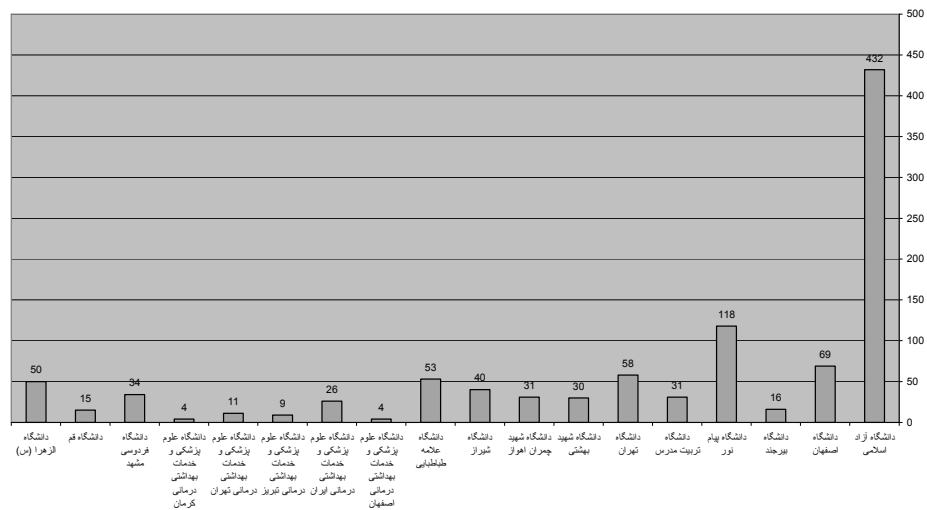
نمودار ۱۳: توزیع دانشجویان به تفکیک گرایش حوزه‌ای

علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به ماهیت میان رشته‌ای با رشته‌های مختلف در ارتباط است و انتظار می‌رود که دانش‌آموختگان آن پاسخگوی نیازمندی‌های اطلاعاتی بخش‌های مختلف از جمله فنی و مهندسی، پزشکی و علوم انسانی باشد. در برخی از دانشگاه‌ها مانند دانشگاه‌های علوم پزشکی گرایش‌هایی در این حوزه‌ها تاسیس شده است که برخی دروس پایه مربوط به گرایش و همچنین تأکیدهای خاص بر گذراندن برخی دروس اختیاری خاص را برای دانشجویان الزامی می‌کند و در نتیجه انتظار می‌رود که دانش‌آموختگان بتوانند در حوزه‌های تخصصی مشغول به کار شوند. امروزه به نظر می‌رسد که تخصص به شکل معمول قبلی در بازار کار پاسخگو نیست و سمت و سوی نیازهای اطلاعاتی در حال تغییر است. بنابراین، در بازنگری دوره کارشناسی گرایش‌های معمول مورد توجه قرار نگیرد و مقرر شد که کتابداری در دوره کارشناسی به صورت عمومی تدریس شود و در مقابل، در دوره تحصیلات تکمیلی با تخصص‌گرایی بیشتری دنبال شود تا بتواند در حوزه پژوهش و تولید علم کارایی لازم را داشته باشد.

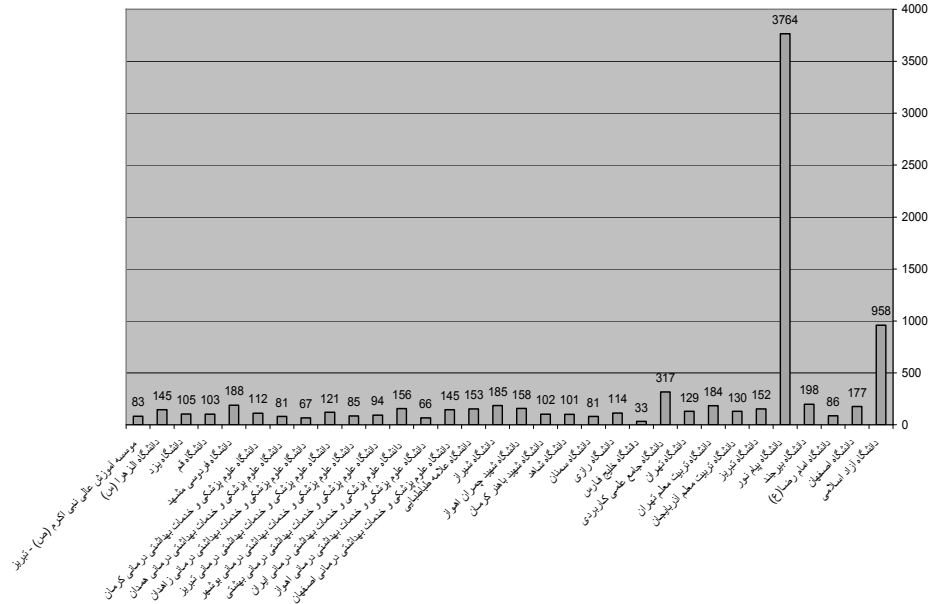
نمودار ۱۴: توزیع دانشجویان مقطع دکتری به تفکیک دانشگاه برگزار کننده

دانشگاه‌های تهران، فردوسی مشهد، شهید چمران اهواز و دانشگاه آزاد اسلامی دانشگاه‌هایی هستند که به ارائه دوره دکتری اقدام کرده‌اند. البته، دانشگاه شیراز نیز نخستین بار در بین دانشگاه‌های دولتی در مقطعی از زمان یک دوره مشترک با دانشگاه فردوسی مشهد برگزار کرده است و علاوه بر آن دانشگاه علوم پزشکی (ایران سابق) نیز دوره دکتری با گرایش خاص را راه اندازی کرده است. هم اکنون دانشجویان زیادی در مقطع دکتری در دانشگاه‌های هند، مالزی، ترکیه و برخی کشورهای اروپایی مشغول تحصیل هستند. از یک سو، نیاز به دانش آموخته دوره دکتری با توجه به پذیرش فراوان دانشجو احساس می‌شود از سوی دیگر، گروه‌ها با امکانات کنونی توان اداره دانشجوی دکتری بیشتر را ندارند. لازم است در این زمینه برنامه‌ریزی مناسب صورت پذیرد تا از امکانات به نحو احسن استفاده گردد.

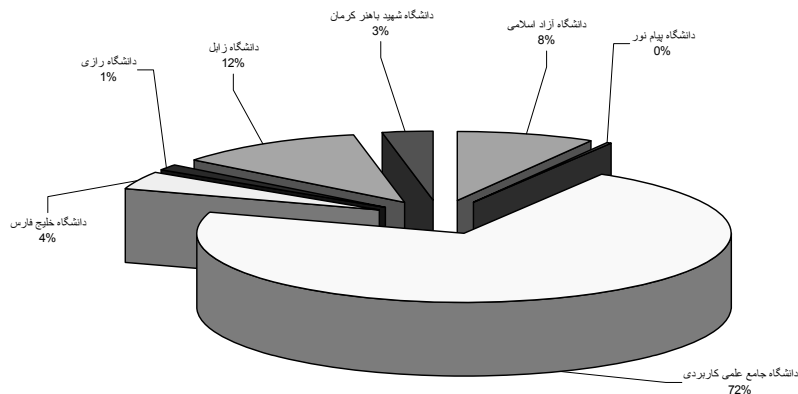
نمودار ۱۵: توزیع دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد به تفکیک دانشگاه برگزارکننده

وجود تعداد بسیار زیاد دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های آزاد، پیام نور و با فاصله دانشگاه اصفهان در نمودار فوق مشهود است. نبود توازن بین تعداد دانشجویان در مقاطع تحصیلات تکمیلی که نیازمند راهنمایی و ارتباط تنگاتنگ بین استاد و دانشجو بیشتر احساس می‌شود، در آینده کیفیت دانش آموختگان را با تردید جدید روبرو خواهد کرد باید کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی در این زمینه به صورت فعال نسبت به ارزیابی گروه‌های آموزشی اقدام نماید و تدابیر لازم را به مراجع ذیصلاح پیشنهاد کند.

نمودار ۱۶: توزیع دانشجویان مقطع کارشناسی به تفکیک دانشگاه برگزارکننده

در مقطع کارشناسی نیز دانشگاه‌های پیام نور، آزاد اسلامی و جامع علمی کاربردی پیشتاز هستند و سایر دانشگاه‌ها هر چند بیشتر از ظرفیت خود دانشجو پذیرش کرده‌اند اما در مقایسه با آن‌ها ناچیز به نظر می‌رسند. عدم نرمالیتی در توزیع دانشجویان به خوبی نمایان و مستلزم برنامه‌ریزی و کنترل به نظر می‌رسد.

نمودار ۱۷: توزیع دانشجویان مقطع کاردانی به تفکیک دانشگاه برگزار کننده

بیشترین سهم دانشجویان کاردانی به دانشگاه جامع علمی کاربردی اختصاص دارد که معمولاً تعداد بسیار ناچیزی هیات علمی جذب نموده و تجهیزات لازم را برای آموزش و کار عملی فراهم نکرده است.

۸. بایسته‌های برنامه درسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

آنچه که در قسمت پیشین ارائه گردید، بیان گر نابسامانی مفرط در حوزه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی که بخشی از آن به سیاست‌های کلان آموزش عالی و تنگناهای طبیعی حاصل از ویژگی‌های موفولوژیک کشور در این مقطع از زمان بر می‌گردد. اما بخشی که به وظایف کمیته مربوط می‌شود، محتواسست. محتوا در اصل تعیین کننده بخشی از کیفیت دانش آموختگان در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است. کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی در این زمینه وظیفه سنگینی برعهده دارد. تهیه برنامه‌های مناسب می‌تواند تدوین محتوای بهنگام و کارآمد را به دنبال داشته باشد. برخی از ویژگی‌هایی که باید در برنامه‌های درسی مورد توجه قرار گیرد به شرح زیر هستند:

۱. تجدید ساختار آموزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس نظریه‌های نوین آموزشی تا برنامه‌های آموزشی، محتوای درسها و شیوه‌های تدریس به‌گونه‌ای باشد که مهارت "تفکر انتقادی و خلاق" را در دانشجو ایجاد کرده و نهایتاً او را به مرحله "شناخت و خرد" سوق دهد. در این صورت است که دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌توانند دست به پژوهش‌های خلاقانه زده و مشکلات این حوزه را حل کنند (فتاحی، ۱۳۷۹)؛

۲. محتوای درسی جدید قابلیت توسعه و عمق دادن به برنامه بر اساس فناوری اطلاعات و نیازهای جامعه را داشته باشد؛

۳. گنجاندن مباحث عملی در برنامه درسی، توجه به جنبه‌های عملی و کاربردی

واحدهای درسی و توجه به غنای محتوای میان رشته‌ای دروس با گنجاندن و توجه بیشتر به مباحثی همچون فنون آماری و روش‌های پژوهش و مبانی مدیریت، روانشناسی، فناوری اطلاعات، در عین حفظ هویت علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در یک محیط بین‌رشته‌ای (Xiaying, 1996)؛

۴. محتوای جدید باید با نیازهای اقتصادی، اجتماعی و به طور کلی با بازار کار هماهنگ باشد تا از این طریق فارغ‌التحصیلان بتوانند به عنوان عنصری فعال در جامعه ظاهر شده و توانایی تطابق با نیازهای کنونی را داشته باشند؛

۵. توجه به آموزش مادام‌العمر تا با اقتضای شرایط، آگاهی‌های فنی و حرفه‌ای لازم را کسب کنند چون فقط آموزش نظام‌مند و مداوم می‌تواند روشی برای مبارزه با خطر واقعی و روبه افزایش متروک شدن حرفه باشد؛

۶. تدوین برنامه‌هایی برای کاربری و مدیریت ارتباطات دوربرد و شبکه‌های رایانه‌ای و توجه به روش‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات در محیط جدید (کاری سی داپا، ۲۰۰۴)؛

۷. رعایت استانداردهای جهانی در مورد محتوای رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی؛

۸. غنی شدن محتوا در جهت تجهیز کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی به مهارت‌هایی همچون «سواد رایانه‌ای»، «سواد شبکه‌ای»، «سواد رسانه‌ای» و به طور کلی «سواد اطلاعاتی» جهت ادامه حیات در محیط فناورانه و ارائه خدمات بهینه و مؤثر در این محیط؛

۹. توانایی محتوا در جهت آشنایی افراد با نظریات اصلی و پایه‌ای رشته، داشتن دانش، و توانایی استفاده از فناوری مدرن در جهت جمع‌آوری، مدیریت و بهره‌برداری از اسناد و اطلاعات.

۱۰. قابلیت محتوا در آموختن مهارت‌های مدیریتی، رهبری، پژوهشی و گنجاندن

دانش کاربردی بیشتر در برنامه درسی (Weins, 2007)؛

۱۱. برنامه‌های درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی باید هدفشان خلق "کتابدار کامل" باشد، شخصی که توانایی درک و آشنایی و به‌کارگیری مواد کتابخانه را پیدا کرده و همچنین قادر به درک ابعاد مدیریتی، اجتماعی و سازمانی حرفه باشد (Adunsun, 2005).

۱۲. کتابداران باید قبل از ورود به بازار کار این مهارت‌ها را کسب کرده باشند تا هر چه بهتر بتوانند نقش واسطه‌ای خود را میان منابع اطلاعاتی و کاربران ایفا کنند. این وظیفه بر عهده سیستم آموزشی از طریق برنامه‌های درسی مناسب دانشگاه است تا کتابداران و اطلاع‌رسانان را برای ورود به عرصه اطلاعات آماده سازد (تهوری، ۱۳۸۵).
دستیابی به یک محتوای مناسب نیازمند شناخت دقیق و درست از موقعیت کنونی و آینده و تحلیل فرصت‌ها و تهدیدهایی است که پیش روی رشته قرار دارند. عدم شناخت درست ممکن است برنامه‌ریزی را به سمت افراط و تفریط سوق دهد و آینده دانش‌آموختگان رشته را با آسیب روبرو سازد و این موضوعی است که اعضای کمیته کتابداری و اطلاع‌رسانی پیوسته باید آن را مورد توجه قرار دهند.

۹. محیط خارجی

۹-۱. فرصت‌ها

فرصت‌هایی که رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از آن‌ها برخوردار است عبارتند از:

۱. حرکت جامعه به سوی جامعه دانش بنیان. این وضعیت موجب شده است که آگاهی و درک افراد جامعه از اطلاعات و نقش آن در زندگی و همچنین اهمیت کسانی که با اطلاعات سروکار دارند ارتقاء پیدا کند. این امر زمینه را برای ورود دانش

آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی به فعالیت‌های مختلف اجتماعی در حوزه‌های مختلف که با اطلاعات و دانش ارتباط دارد، فراهم می‌آورد. در صورتی که در برنامه‌های درسی به این مساله توجه شود، می‌تواند جذابیت آن‌ها را برای دانشجویان افزایش دهد.

۲. توجه به بنیان‌های اطلاعاتی و دانشی در برنامه‌های توسعه کشور. در برنامه‌های توسعه‌ای کشور و اسناد بالادستی به کرات به مساله دانش بنیانی اشاره شده است. بدون شک اولین کسانی که این مفهوم را در دروس تخصصی خود مطالعه می‌کنند دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند. توجه نظام مند به این مقوله و ایجاد ارتباط بین مفاهیم برنامه‌های توسعه‌ای و محتوای دوره‌های تحصیلی می‌تواند بازار کار مناسبی را برای دانش‌آموختگان فراهم آورد.

۳. توسعه دانش نسبت به اهمیت دانش در فرایندهای اجرایی و زندگی روزمره. امروزه تقریباً همه افراد جامعه با فناوری‌های اطلاعاتی کار می‌کنند و در زندگی روزمره به اهمیت دانش و ضرورت توسعه آن در سطوح مختلف فردی، سازمانی و ملی واقف هستند. این آگاهی زمینه را برای هم‌زمانی بیشتر جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی با جامعه و ارتقای منزلت اجتماعی آنان فراهم می‌آورد.

۴. گسترش آگاهی روزافزون نسبت به ماهیت و کارکرد رشته در جوامع دانشگاهی و اجرایی. امروزه مباحثی مانند مقاله علمی، کتاب تصنیفی، نمایه شدن در پایگاه‌های اطلاعاتی، رتبه بندی‌های علمی، وب سنجی، کتابسنجی و شاخص‌های علم سنجی به مفاهیم عمومی در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی تبدیل شده اند. این‌ها مفاهیم کلیدی هستند که کتابداران در طول سالیان متمادی به آن‌ها علاقه مند بودند و در این زمینه کار می‌کردند. همگانی شدن این مفاهیم زمینه را برای مشارکت کتابداران در جامعه علمی و دانشگاهی کشور فراهم کرده است. توجه به آن‌ها و تقویت بنیان‌های

فکری در این زمینه می‌تواند فرصت طلایی برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی تلقی شود.

۵. جهت‌گیری نگاه و رویکرد دست‌اندرکاران و مخاطبان رشته به سوی

فناوری‌های پیشرفته و دانش‌های نوین

۶. گسترش تحقیقات دانشگاهی. ابزار اساسی در انجام تحقیقات دانشگاهی

دستیابی به منابع مفید از طریق محمل‌های مختلف اطلاعاتی است. فراهم‌آوری زمینه برای دانش‌افزایی کتابداران با هدف ارتقای مشارکت آنان در تحقیقات دانشگاهی علاوه بر ارتقای جایگاه این متخصصان در جامعه تحقیق و توسعه، زمینه را برای شکل‌دهی کسب و کار مناسب نیز فراهم می‌کند. بنابراین از آن باید به عنوان یک فرصت بهره‌برداری لازم صورت بگیرد.

۷. گسترش ارتباط با صنعت و جامعه. در سیاستگذاری‌های کلان کشور تقویت

ارتباط دانشگاه با جامعه و صنعت از یک سو و با برنامه‌های دولت از سوی دیگر با هدف شکل‌دهی مثلث دولت، دانشگاه و صنعت مورد تأکید قرار گرفته است. این تأکید، زمینه را برای متخصصان رشته‌هایی مانند کتابداری و اطلاع‌رسانی که خدمت‌گرا هستند، فراهم آورده است. لذا باید برنامه‌ریزی‌های مربوط به محتوا در این زمینه جهت‌گیری داشته باشد تا بتواند برای دانش‌آموختگان بستر بهره‌مندی از پیامدهای مثبت آن فراهم گردد.

۹-۲. تهدیدها

۱. رشد بی‌رویه گروه‌های آموزشی و ضعف در سازوکارهای نظارتی. همان‌گونه

که در نمودارها و جداول مشاهده شد، به رشد بی‌رویه گروه‌های آموزشی و افزایش لجام‌گسیخته تعداد دانشجویان منجر شده است. این امر تهدید بسیار مهمی است که آینده نظام آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی و میزان کارایی و اثربخشی برنامه‌های

تدوین شده را تحت تاثیر قرار خواهد داد. لذا لازم است به این مهم در برنامه‌ریزی‌ها توجه جدی شود.

۲. کمبود امکانات آزمایشگاهی و ضعف در دیدگاه‌ها نسبت به این مقوله. بیشتر گروه‌های آموزشی به ویژه در دانشگاه‌های پیام نور، آزاد اسلامی و جامع علمی کاربردی و برخی از دانشگاه‌های غیرانتفاعی از امکانات آزمایشگاهی حداقلی که برای آموزش مفاهیم کتابداری و اطلاع‌رسانی لازم است برخوردار نیستند. در صورتی که این وضعیت ادامه پیدا کند و تاکید بر این تجهیزات و امکانات به عنوان بخش مهمی از پیش نیازها و شرایط تدریس سرفصل‌های مصوب تعیین نشود، اثربخشی فارغ التحصیلان با تردید جدی روبرو خواهد شد.

۳. گسترش رشته‌های موازی در حوزه علم اطلاعات. رشته‌هایی مانند فناوری اطلاعات، مدیریت فناوری اطلاعات، نشر، مدیریت دانش و نظایر آن روز به روز در حال افزایش است و بعضاً با سرفصل‌هایی مشابه با بخشی از سرفصل‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند. شیوع این گونه رشته‌ها و گسترش آن‌ها در آینده ممکن است موجب افتراق رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با جنبه‌های نوین علم اطلاعات و بسنده کردن به ابعاد سنتی و محدود به کتابخانه‌ها شود. لذا در تدوین برنامه‌ها و تصویب رشته/گرایش‌ها این مهم مورد توجه قرار گیرد.

۴. ورود نیروهای غیر از فارغ التحصیلان رشته به بازار کار. این مورد یکی از پیامدهای بلافصل سه تهدید پیشین است که با قرار گرفتن در کنار عکس‌العمل مناسب جامعه حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌تواند در آینده فلسفه وجودی رشته را دچار آسیب کند.

۵. استقرار گروه‌های آموزشی در دانشکده‌های مختلف (نبود دانشکده‌های مستقل). هر چند اخیراً در دانشگاه تهران، دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی تاسیس

گردیده است اما در سایر دانشگاه‌ها گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به تناسب تصمیم‌های محلی در دانشکده‌های مختلف استقرار دارند و بر همین اساس به سمت پراکندگی در جهت‌گیری‌های آموزشی و تحقیقاتی حرکت می‌کنند. لازم است در تدوین و گسترش رشته‌ها و گرایش‌ها این مهم به گونه‌ای مورد توجه قرار گیرد که در کوتاه مدت با شکل‌گیری مجموعه منسجم امکان تاسیس دانشکده‌های مستقل فراهم گردد.

۶. غلبه نگاه کمی بر نگاه کیفی در نظام آموزشی به دلیل استلزامات محیط آموزش عالی (عرضه و تقاضا)

۷. تغییر در روند بازار کار و اشتغال. برخلاف سال‌های گذشته بازار کار از غلبه استخدام دولتی، تمام وقت و قطعی به سمت اشتغال غیر دولتی و قراردادی گرایش پیدا می‌کند. همین امر الزاماتی را برای برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطوح مختلف برنامه‌ریزی، آموزش و محتوا فراهم می‌آورد. لازم است این تغییر روند در برنامه‌های درسی و گرایش‌ها نیز انعکاس مناسب پیدا کند.

۱۰. محیط داخلی

۱-۱۰. نقاط قوت

۱. وجود دانش‌آموختگان توانمند. تاکنون دانش‌آموختگان بسیار زیادی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به جامعه تحویل داده شده است که در مشاغل مختلف در بخش‌های گوناگون مشغول خدمت هستند. وجود این پتانسیل زمینه را برای پیاده‌سازی سیاست‌ها مساعدتر کرده است.

۲. وجود ساختارهای آکادمیک (دانشگاهی و حرفه‌ای). شکل‌گیری گروه‌ها، تاسیس دانشکده، ناشران تخصصی، نشریات علمی و مراکز مرتبط با فعالیت‌های رشته

کتابداری و اطلاع‌رسانی مانند پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات و سایر سازمان‌های تخصصی اطلاعات علمی نقطه قوتی است که موجب می‌شود تا رشته در مواجهه با چالش‌های بزرگ استحکام لازم را داشته باشد.

۳. پویایی رشته به دلیل ارتباط نزدیک آن با پیشرفت‌های علم و فناوری. برخلاف خیلی از رشته‌ها که با گذشت زمان غبار فراموشی روی آن‌ها را فرا می‌گیرد، رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی سال به سال از اهمیت روزافزون برخوردار می‌شود که دلیل اصلی آن پویایی است که رشد فناوری فراهم کرده است. لذا باید به این مقوله در برنامه‌ریزی‌ها توجه ویژه‌ای مبذول گردد.

۴. گسترش تنوع بازار کار مرتبط با آموخته‌های دانش‌آموختگان. تنوع بازار کار برای دانش‌آموخته‌گاه کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار بالاست. از کتابخانه‌های کوچک تا سازمان‌های بزرگ در بخش‌های مختلف جایی برای فعالیت متخصصان کتابداری دارند و علاوه بر آن امکان راه‌اندازی کسب و کار مستقل در حوزه‌های مختلف پژوهشی، مشاوره‌ای و کارآفرینانه فراهم است. در صورتی که در برنامه‌ریزی‌ها امکان بهره‌برداری از این تنوع فراهم شود، دانش‌آموختگان کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌توانند نقش موثرتری در جامعه ایفاء نمایند.

۵. روابط میان رشته‌ای با سایر رشته‌ها.

۶. ارتباط نزدیک اعضای جامعه حرفه‌ای با یکدیگر در قالب انجمن‌ها، مجامع علمی، گروه‌های بحث و امکانات الکترونیکی. شکل‌گیری سرمایه اجتماعی مناسب در طول سالیان متمادی این امکان را برای متخصصان کتابداری فراهم کرده است که در موضوعات مختلف از همفکری سایر رشته‌ای‌ها استفاده نماید. برنامه‌ریزی مناسب برای این سرمایه عظیم می‌تواند در آینده برگ برنده‌ای برای دست‌اندرکاران این رشته

باشد.

۷. علاقه مندی اعضای جامعه حرفه‌ای (اعضای هیات علمی، دانشجویان،

کارکنان) به گسترش بنیان‌های فکری و دستاوردهای فنی رشته

۱۰-۲. نقاط ضعف

۱. نارسایی عنوان رشته که موجب عدم درک درست جامعه از محتوا و کارکردهای رشته و همچنین سرخوردگی دانشجویان می‌شود. با توجه به اینکه اولین جبهه تعامل همه افراد با یک پدیده از عنوان شروع می‌شود، باید عنوانی مناسب برای هر پدیده تعیین شود که گویای محتوا و کارکردهای آن باشد. این وضعیت در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مناسب نیست و لازم است که در برنامه‌ریزی‌ها، با هم اندیشی و همفکری یک عنوان مناسب که بتواند همه کارکردها و پتانسیل‌های رشته را پوشش دهد، انتخاب و تصویب شود تا دانشجویان، کارکنان و دانش‌آموختگان بتوانند در عرصه کسب و کار با برند واقعی خود حضور داشته باشند و به فعالیت و نقش آفرینی بپردازند. به نظر می‌رسد مدیریت دانش و اطلاعات عنوان مناسبی برای محتوای کنونی رشته باشد که در قالب رشته‌ها و گرایش‌های مختلف مورد بازنگری قرار گرفته و روزآمدسازی شده است.

۲. نظارت ناکافی بر فرایندهای آموزشی در دانشگاه‌های مختلف. تفاوت میان گروه‌های مختلف به لحاظ امکانات، نیروی انسانی و روش‌های تدریس در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی همانند سایر رشته‌ها بالاست. لذا لازم است که به عنوان یک مساله کلان در برنامه‌ریزی‌ها به این مساله توجه کافی معطوف گردد.

۳. عدم آمایش سرزمینی مناسب برای تنظیم توزیع جغرافیایی عوامل دست‌اندرکار. توزیع کتابخانه‌ها و مراکز درگیر با فعالیت‌های اطلاع‌رسانی در استان‌های مختلف

یکسان نیستند. لذا لازم است که در بخش‌هایی از کشور بر یک رشته یا گرایش تاکید خاص شود تا بدین وسیله بتوان از هرز رفتن نیروها جلوگیری کرد.

۴. پایین بودن سن کهنگی محتوای آموزشی به دلیل تحولات سریع در حوزه علم اطلاعات. برخلاف خیلی از رشته‌ها سن کهنگی محتوای آموزشی در کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار پایین است. این امر نتیجه قهری ارتباط محتوای رشته با پیشرفت‌های روز است که روز به روز شدت بیشتری به خود می‌گیرد. بازننگری و روزآمدسازی برنامه‌ها با توجه به نیازها و پیشرفت‌ها نیازمند پویایی بیشتر در کمیته برنامه‌ریزی است که بتواند به خوبی پاسخگوی نیازهای جامعه مخاطب باشد.

۵. کمبود مهارت و گسست نسلی (اطلاعاتی و مهارتی) بین دانشجویان و مدرسان. ویژگی پویایی به همان اندازه که یک تهدید برای کارآیی برنامه هاست به همان اندازه گسست نسلی کتابداران را نیز تشدید می‌کند. به نظر می‌رسد ضرورت دارد که این مساله به صورت جدی در کمیته مورد بررسی قرار گیرد و راهکارهایی برای کاهش اثرات آن اندیشیده شود.

۶. کمبود اعضای هیات علمی. مرور نمودارهای مربوط به توزیع اعضای هیات علمی و مقایسه آن با نمودارهای مربوط به توزیع دانشجویان علاوه بر اینکه نشان از ناهمگونی و عدم توازن در توزیع هاست، نشان از نبود توازن بین تعداد دانشجویان و اعضای هیات علمی نیز هست که این مورد بسیار آسیب‌زا است. در نبود هیات علمی کافی امکان آموزش مناسب و راهنمایی پژوهش‌های کارساز به شدت کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه وجهه حرفه در جامعه در نتیجه عدم کارآیی و اثربخشی مناسب آسیب می‌بیند. برای مقابله با این مهم باید برنامه‌ریزی‌های مناسبی از سوی دانشگاه‌ها صورت پذیرد.

۱۱. دورنمای رشته

رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در آینده در صورتی که به خوبی مدیریت شود، می‌تواند به عنوان یک رشته میان رشته‌ای با برقراری ارتباط بین نظر و عمل کارکرد مناسبی در حوزه ارتقای آگاهی جامعه و بسترسازی برای ورود به جامعه دانش بنیان ایفا نماید. مخاطبان این رشته تمامی افراد جامعه از قشرهای مختلف هستند که برای انجام وظایف خود نیاز به اطلاعات و آگاهی دارند. دستیابی به اطلاعات در زمان و مکان مورد نظر از سوی آحاد جامعه موجب شکوفایی توانمندی‌ها و پتانسیل‌های جامعه و بکارگیری آن‌ها در انجام بهینه وظایف محوله و در نتیجه گسترش نوآوری در جامعه می‌گردد.

رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در آینده نزدیک با وجود گروه‌های آموزشی در سطوح مختلف و دوره‌های گوناگون از توانمندی لازم برای پرورش نیروهای متخصص و متعهد برای راهبری نظام کلان اطلاعاتی کشور اعم از کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی، موسسات آموزشی و پژوهشی، نهادهای اجرایی و بخش صنعت برخوردار خواهد بود.

۱۲. رسالت رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

با توجه به اهمیت دانایی و آگاهی به عنوان یک عنصر متمایز کننده انسان از سایر موجودات و جایگاه آن در زندگی روزمره و همچنین مطلوبیت فزاینده اطلاعات و دانش در عصر کنونی نظام آموزش رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی حداقل پنج رسالت اصلی به شرح زیر را بر عهده دارد:

۱. دسترسی آحاد جامعه از اقشار مختلف از جمله معلولان جسمی و ذهنی و گروه‌های خاص به اطلاعات مورد نیاز را در زمان و مکان مناسب فراهم آورد.

۲. مهارت‌های لازم برای کسب اطلاعات از محمل‌های مختلف سنتی و مدرن را به آحاد مردم از اقشار مختلف آموزش دهد.
۳. فرایندهای اطلاع‌رسانی و دانش‌افزایی از طریق محمل‌های اطلاعاتی را تنظیم، ارزیابی و بهینه‌سازی نماید.
۴. زمینه آموزش و پژوهش در حوزه اطلاعات و دانش را برای علاقه‌مندان رشته فراهم سازد.
۵. استانداردهای تولید، سازماندهی و اشاعه اطلاعات را تنظیم، بهبود و روزآمدسازی نماید.
۶. فرایندهای سواد اطلاعاتی را در جامعه فرموله، پیاده‌سازی و ارتقاء بخشد.
۷. به سازمان‌ها در مدیریت اطلاعات و دانش سازمانی کمک کند.
۸. در فرایند تولید علم به متخصصان رشته‌های مختلف یاری رساند.
۹. در ممیزی علم و انجام تحقیقات علمی با سیاستگذاران و پژوهشگران همکاری کند.
۱۰. در آموزش‌های آکادمیک جزو گروه‌ها یا شوراهای آموزشی دانشگاه برنامه‌ریزی و سیاستگذاری کند.

۱۳. ارزش‌های کلیدی

ارزش‌های کلیدی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی منبعث از ارزش‌های والای دینی و انسانی در حوزه اهمیت دانستن است که در آیات کریمه و احادیث انبیاء و ائمه معصومین^(ع) مورد تاکید قرار گرفته است. بنابراین برخی از ارزش‌های کلیدی مورد توجه عبارتند از:

۱. یکی از ارکان اساسی نیل به یک جامعه سعادت‌مند وجود انسان‌های آگاه است.

2. انسان دانا و مطلع، فردی مسئولیت پذیر در جامعه خواهد بود.
 3. دانایی، توانایی را افزایش می‌دهد و تعالی جامعه را تسهیل می‌کند.
 4. وجود ساختارهای آگاهی بخش و اطلاع‌رسانی مناسب در جامعه امکان دستیابی به اطلاعات مناسب و لازم برای تصمیم‌گیری درست را فراهم می‌آورد.
 5. در جامعه امروزی، کارآیی نیروی انسانی و بهره‌وری مناسب از سرمایه‌ها مادی و معنوی در گرو وجود نظام‌های اطلاعاتی کاربر مدار و مناسب است.
 6. مراکز اطلاعاتی تسهیل‌گر فرایندهای کاری در زمینه وظایف در سطوح مختلف فردی و سازمانی هستند.
- بنابراین تمامی اعضای حرفه‌ای مرتبط با رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی رسالت دارند تا زمینه را برای ارتقای دانایی در جامعه از طریق گردآوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات فراهم کنند و با تحقیق و تفحص در این زمینه راهکارهای مناسب را پیش روی اقشار مختلف جامعه قرار دهند.

۱۴. زمینه‌های عملکرد

۱. شکل دهی نظام‌های اطلاعاتی در سازمان‌ها و مراکز
۲. اداره کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی (ملی، عمومی، دانشگاهی، آموزشگاهی و تخصصی)
۳. مشارکت در فرایندهای اقتصاد دانش بنیان
۴. آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به آحاد جامعه از اقشار مختلف
۵. کمک به فرایندهای اخذ تصمیم در محیط‌های اجرایی، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی
۶. کمک به موسسات پژوهشی در دستیابی پژوهشگران به اطلاعات و داده‌های

مورد نیاز

۷. مشارکت در اشاعه اطلاعات و دانش در سازمان‌ها و مراکز مختلف

۸. کمک به مدیریت دانش، اطلاعات و اسناد در سطوح مختلف شخصی، سازمانی

و ملی

۹. مشارکت موثر در صنعت نرم افزار مدیریت محتوا

۱۰. تدوین و روزآمدسازی استانداردهای جامعه اطلاعاتی

۱۵. اهداف کلی و جزئی

۱-۱۵. اهداف کلی و کیفی

۱-۱-۱۵. ارتقای سطح کیفیت برنامه‌های آموزشی با در نظر گرفتن الزامات مربوط

به اشتغال و بازارکار

۲-۱-۱۵. ارتقای ارتباط طولی و عرضی بین مقاطع مختلف و رشته/گرایش‌های

موجود و در حال تاسیس

۳-۱-۱۵. تنوع بخشی به گرایش‌ها و زمینه سازی برای استقلال اجرایی رشته در

قالب ساختار آموزش عالی

۴-۱-۱۵. تسریع همگامی با پیشرفت‌های فناوری و مدیریت تغییرات در حوزه‌های

کاری و مهارتی دانش آموختگان

۵-۱-۱۵. ارتقای همکاری بین ارکان و عناصر دخیل در اجرای برنامه‌های مصوب

از طریق ارتقای مشارکت و نظام بازخورد

۶-۱-۱۵. ارتقای نگاه بومی و ارزشی در برنامه‌های درسی در مقاطع مختلف و

زمینه سازی برای حل مسائل و مشکلات ملی و ناحیه ای

۷-۱-۱۵. دستیابی به یک الگوی مناسب برای گسترش متوازن رشته و ایفای نقش

موثر در اطلاعاتی سازی جامعه و گسترش بنیان‌های دانشی

۸-۱-۱۵. زمینه سازی برای مشارکت موثر جامعه حرفه‌ای در توسعه دانش بنیان از

طریق دسترس پذیر سازی اطلاعات و گسترش سواد اطلاعاتی

۹-۱-۱۵. مشارکت در ارتقای تولید علم در جامعه دانشگاهی

۱۰-۱-۱۵. مشارکت در شکل گیری نظام‌های ارزیابی علم در مجامع سیاستگذاری

و اجرایی

۱۱-۱-۱۵. ارتقای فهم دانشجویان از مسائل بومی و پتانسیل‌های ارزشی

۲-۱۵. اهداف جزئی و کمی

۱-۲-۱۵. بازنگری دوره کارشناسی‌ارشد با در نظر گرفتن حرکت به سمت تاسیس

گرایش‌های جدید تا پایان سال ۱۳۹۴

۲-۲-۱۵. تدوین و تصویب گرایش کارشناسی‌ارشد مدیریت اطلاعات و کتابداری

کودک و نوجوان تا پایان سال ۱۳۹۰

۳-۲-۱۵. تدوین و تصویب گرایش کارشناسی‌ارشد معماری اطلاعات تا پایان سال

۱۳۹۰

۴-۲-۱۵. بازنگری دوره دکتری و تدوین گرایش‌های جدید تا پایان سال ۱۳۹۱

۵-۲-۱۵. آغاز بازنگری دوره کارشناسی تا پایان سال ۱۳۹۴

۶-۲-۱۵. برگزاری هم‌اندیشی سالیانه مدیران گروه‌ها و صاحب‌نظران رشته برای

ارزیابی دوره‌های بازنگری شده

۷-۲-۱۵. بازدید از امکانات گروه‌های برگزار کننده رشته با هدف ارزیابی و

رتبه‌بندی گروه‌ها

۸-۲-۱۵. جلوگیری از گسترش دوره‌های تحصیلات تکمیلی در گروه‌هایی که

امکانات و بسترهای لازم را دارا نیستند.

- ۱۵-۲-۹. بازنگری و مشارکت در بهینه سازی آزمون‌های کارشناسی ارشد و دکتری
- ۱۵-۲-۱۰. برگزاری جلسات معمول حداقل ۱۴ جلسه ۳ تا ۴ ساعته در سال برای بررسی و تصویب سرفصل‌ها و برگزاری جلسات فوق‌العاده در صورت لزوم
- ۱۵-۲-۱۱. برگزاری جلسات مشترک با کمیته‌های هم‌سنخ محتوایی
- ۱۵-۲-۱۲. تشکیل پایگاه اطلاعاتی گروه‌های آموزشی دولتی و غیردولتی
- ۱۵-۲-۱۳. برگزاری جلسات مشترک (حداقل ۱ جلسه در سال) با مجامع و انجمن‌های حرفه‌ای برای تبیین فعالیت‌ها
- ۱۵-۲-۱۴. همکاری با نهادها و مراکز تامین منابع درسی برای ایجاد هماهنگی بیشتر در تولید متون آموزشی
- ۱۵-۲-۱۵. راهبری تحقیقات جدی در حوزه شناخت محیط پیرامونی و درونی با هدف ارتقای قدرت تصمیم‌گیری اعضاء
- ۱۵-۲-۱۵. تلاش برای تشکیل کمیسیون‌های تخصصی

۱۶. راهبردها و سیاست‌ها

۱-۱۶. گسترش همکاری با گروه‌های آموزشی

۲-۱۶. گسترش تعامل با انجمن‌ها و مجامع حرفه‌ای

۳-۱۶. هم‌افزایی نیروها از طریق تقسیم کار مناسب

۴-۱۶. تقویت تفکر میان‌رشته‌ای

۵-۱۶. گسترش رویکرد برون‌گرایی

۶-۱۶. بهره‌برداری از امکانات برون‌نهادی

۷-۱۶. تداوم بازنگری

۸-۱۶. تنوع بخشی محتوایی

۹-۱۶. هماهنگی با بازار کار

منابع

الف. فارسی

- تهوری، زهرا (۱۳۸۵). "لزوم بازنگری دربرنامه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به نیازهای مهارتی جدید کتابداران و اطلاع‌رسانان". فصلنامه کتاب، ۶۵.
- حیاتی، زهیر (۱۳۸۴). "آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران: یافته‌ها و نیافته‌ها". اطلاع‌رسانی و کتابداری. شماره ۹۰.
- سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی.
- سیاست‌های کلان نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- فتاحی، رحمت‌اله (۱۳۷۹). "الگویی برای بازنگری و تجدید ساختار آموزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران". کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۳. شماره ۱.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- قانون پنجم توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران (۹۴-۱۳۹۰)
- کاری سی داپا، سی. آر. (۲۰۰۴). برنامه درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای کشورهای در حال توسعه. ترجمه حیدر مختاری. گزیده مقالات ایفلا ۲۰۰۴ آرژانتین ۲۲-۲۷ اوت ۲۰۰۴، زیر نظر فریبرز خسروی، ویراستار سیمین نیازی. - تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی.
- مزینانی، علی. (۱۳۷۶). کتابخانه و کتابداری. تهران: سمت.
- نقشه جامع علمی جمهوری اسلامی ایران.
- غیوری، فاطمه. (۱۳۸۸). بررسی دیدگاه جامعه کتابداری درخصوص ابعاد تغییر در رشته. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. استاد راهنما: محمد حسن‌زاده.

ب. انگلیسی

- Audunson, R. (2005). "Editorial: LIS and the creation of a European educational space". *Journal of librarianship and information science*. Vol. 37.
- Weihs, Jean (2007). "A picture of the education of librarians and library technicians". *Technicalities*. vol. 27. iss. 3.
- Xiaying, Dong. (1996). "Transition of library and information science education in china: Problems and perspective". 62 nd IFLA General Conference-August 25-31.